

Makt och våld i nära relationer

En scopingstudie om kvinnor med intellektuell funktionsnedsättning

SARAH AL-QUT BASHA
AMANDA CELAN

Makt och våld i nära relationer

En scopingstudie om kvinnor med intellektuell funktionsnedsättning

SARAH AL-QUT BASHA
AMANDA CELAN

Basha Al-Qut, S & Celan, A.

Makt och våld i nära relationer. En scoping studie om kvinnor med intellektuell funktionsnedsättning. *Examensarbete i funktionshinder och rehabiliteringsvetenskap 15hp*. Malmö universitet: Fakulteten för hälsa och samhälle, institutionen för socialt arbete, 2026.

Abstrakt: Våld mot kvinnor är ett utbrett samhällsproblem med komplexa sociala och strukturella dimensioner. Kvinnor med intellektuell funktionsnedsättning (IF) är särskilt utsatta då deras beroende av stöd i vardagen skapar asymmetriska maktrelationer som ökar risken för våld. Syftet är att sammanställa och analysera tidigare forskning om våld i nära relationer mot kvinnor med IF, med fokus på hur maktrelationer påverkar denna utsatthet. Uppsatsen genomfördes som en scopingstudie med sökning i PsycInfo, Sociological Abstracts, Scopus och ERIC. Sökningen genererade 481 träffar som screenades och resulterade i 11 inkluderade peer-reviderade artiklar (2000-2025). Materialet analyserades med tematisk analys enligt Braun och Clarke (2006). Resultaten visar att våld mot kvinnor med IF är mångdimensionellt, där fysiskt, psykiskt, sexuellt och ekonomiskt våld ofta samverkar. Maktrelationer är centrala och manifesteras genom beroendeförhållanden, begränsad självbestämmanderätt och institutionella strukturer som upprätthåller maktasymmetrier. Kommunikationsbarriärer och begränsat stöd försvårar för kvinnor med IF att identifiera och anmäla våld. Uppsatsen understryker behovet av ökad kompetens hos professionella och anpassade stödinsatser som stärker kvinnors med IF's egenmakt. Framtida forskning bör fokusera på mindre synliga våldformer och beroendeförhållandens påverkan på hjälpsökande.

Nyckelord: Intellektuell funktionsnedsättning, kvinnor, makt, maktrelationer, våld i nära relation.

Power and Violence in Close Relationships

A Scoping study on Women with Intellectual Disabilities

SARAH AL-QUT BASHA
AMANDA CELAN

Basha Al-Qut, S & Celan, A.

Power and Violence in Close Relationships. A Scopingstudy on Women with Intellectual Disabilities. *Degree Project in Disability and Rehabilitation Science 15hp*. Malmö university: Faculty of Health and Society, Department of Social Work, 2026.

Abstract: Violence against women is a widespread societal problem with complex social and structural dimensions. Women with intellectual disabilities (ID) are particularly vulnerable due to their dependence on daily support, which creates asymmetrical power relations that increase their risk of violence. The aim of this paper is to compile and analyze research on violence in close relationships against women with ID, focusing on how power relations influence their vulnerability. The paper was conducted as a scopingstudy with searches in PsycInfo, Sociological Abstracts, Scopus, and ERIC. The search generated 481 hits, screened down to 11 peer- reviewed articles (2000-2025), analyzed using thematic analysis following Braun and Clarke (2006). Findings show that violence against women with ID is multidimensional, with physical, psychological, sexual, and economic violence often co-occurring. Power relations are central, manifesting through dependency, limited self- determination, and institutional structures that perpetuate power asymmetries. Communication barriers and limited access to support hinder women with ID from identifying and reporting violence. The paper highlights the need for increased professional competence and adapted support interventions that empower women. Future research should address less visible forms of violence and the impact of dependency on help- seeking.

Keywords: Intellectual disability, women, power, power relations, intimate partner violence.

Innehållsförteckning

KAP 1	4
1. INLEDNING	4
1.1 BAKGRUND	4
1.2 PROBLEMFORMULERING	6
1.2 SYFTE OCH FRÅGESTÄLLNINGAR	7
1.3 CENTRALA BEGREPP	7
KAP 2	10
2. TEORI	10
2.1 FOUCAULTS PERSPEKTIV PÅ MAKT	10
2.2 VIJAN ATT VETA	12
2.3 INTERSEKTIONALITET	12
KAP 3	15
3. METOD	15
<i>Urval av studier</i>	17
<i>Steg 1 och 2</i>	18
<i>Steg 3</i>	19
<i>Steg 4</i>	20
<i>Steg 5</i>	21
3.1 TEMATISK ANALYS	21
3.2 ETISKA ÖVERVÄGANDEN	25
KAP 4	28
4. RESULTAT	28
4.1 OLIKA TYPER AV VÅLD: FYSISKT, PSYKISKT, SEXUELLT OCH EKONOMISKT VÅLD	29
4.2 MAKT OCH MAKTRELATIONER: KONTROLL OCH AUKTORITET	34
4.3 INTERAKTION MELLAN VÅLD OCH FUNKTIONSNEDSÄTTNING: KOMMUNIKATIONSBARRIÄRER, TILLGÅNG TILL STÖD OCH RESURSER ..	38
4.4 ANALYS	41
<i>Våldets mångdimensionella karaktär</i>	41
<i>Kontroll, beroende och ekonomiskt våld</i>	42
<i>Sexualiserat våld och institutionell tolkning</i>	43
<i>Psykiskt våld och osynliga kontrollformer</i>	43
<i>Intersektionell utsatthet och ökad risk</i>	44
KAP 5	46
5. DISKUSSION	46
5.1 SAMMANFATTNING	49
5.2 METODDISKUSSION	50
5.3 RESULTATDISKUSSION	53
<i>Mångdimensionellt våld</i>	53
<i>Utsatthet, makt och institutionella relationer</i>	55
<i>Trovärdighet i våldsutsatthet</i>	56
<i>Kunskapsbrister och stödsatser</i>	59
5.4 VIDARE FORSKNING	60
5.5 IMPLIKATIONER FÖR PRAKTIKEN OCH FRAMTIDA FORSKNING	61
REFERENSLISTA	63

Kap 1

1. Inledning

Denna uppsats syftar till att undersöka våld mot kvinnor med intellektuell funktionsnedsättning, med särskilt fokus på makt och maktrelationer. Genom en scopingstudie analyseras hur olika former av våld och utsatthet tar sig uttryck samt vilka kunskapsluckor som finns inom området. Studien avser även att bidra till en ökad förståelse för problematikens omfattning och betydelsen av att uppmärksamma frågan.

1.1 Bakgrund

För att förstå våldet mot kvinnor med intellektuell funktionsnedsättning krävs en analys av de underliggande maktförhållandena. I denna uppsats förstås *makt*, bland annat utifrån funktionsmaktordningen, den samhälleliga maktordning som strukturerar relationer baserat på funktionsförmåga. Makt förstås som relationell och strukturell. Den uppstår dels genom normer och föreställningar om funktionalitet, som definierar vem som är normföljande respektive normbrytande. Makt uppstår även genom samhällets organisering, såsom vård, skola och arbetsmarknad. Dessa strukturer kan skapa både möjligheter och barriärer för personer med nedsatt funktionsförmåga (Egard et al. 2024, s. 22).

Våld mot kvinnor är ett globalt problem där vart tredje kvinna i världen någon gång i sitt liv utsätts för fysiskt, psykiskt eller sexuellt våld, oftast av en partner eller en närstående (Pettersson 2024, s. 99). Trots denna omfattning finns det en betydande kunskapslucka när det gäller våld mot kvinnor med funktionsnedsättning i Sverige. Myndigheten för delaktighet (MFD) fick 2017 i uppdrag av regeringen att kartlägga utvecklingsbehov för att förebygga och bekämpa mäns våld mot kvinnor. Uppdraget hade ett särskilt fokus på kvinnor med funktionsnedsättning. Genom att studera befintlig forskning och träffa ett trettiotal aktörer identifierade MFD stora kunskapsluckor inom området (Myndigheten för delaktighet 2017, s. 10–12).

De utvecklingsbehov som presenterades utgick dels från känd problematik och FN:s rekommendationer till Sverige, dels från kunskapsluckor som identifierats genom möten med olika aktörer. Dessa möten ledde ofta till samma slutsats, kunskapen är bristfällig. Särskilt gällande våld i bekanta vård- och omsorgs sammanhang (Myndigheten för delaktighet 2017, s. 10–12). För att förstå denna sårbarhet är det centralt att beakta frågor om självbestämmande och autonomi.

Självbestämmande och autonomi utgör centrala principer i stöd till personer med intellektuell funktionsnedsättning. Samtidigt visar myndighetsrapporter att det i praktiken ofta finns en skillnad mellan formella rättigheter och individens faktiska möjligheter att utöva dessa. Inspektionen för vård och omsorg (IVO) beskriver hur personer i grupp- och servicebostäder riskerar att möta flera hinder för självbestämmande. Det handlar exempelvis om begränsat inflytande, bristande kompetens hos personal samt förekomst av tvångs- och begränsningsåtgärder (Myndigheten för delaktighet 2020, s. 59). Detta är relevant i relation till uppsatsens fokus på våld, då begränsat självbestämmande och beroenderelationer kan påverka individens möjligheter att identifiera, uttrycka och få stöd vid våldsutsatthet.

För kvinnor med funktionsnedsättning kan utsattheten för våld vara särskilt komplex. Många befinner sig i en beroendeställning till olika yrkesgrupper, exempelvis vård- och omsorgspersonal, personliga assistenter eller personal inom socialtjänsten. I kontexten av våld blir maktasymmetrier särskilt tydliga i så kallade nödvändiga relationerna. I nödvändiga relationer befinner vårdpersonal och assistenter sig i maktpositioner gentemot kvinnor som befinner sig i beroendeställning till deras stöd (Myndigheten för delaktighet 2017, s. 20). Sammantaget visar dessa källor att våld mot kvinnor med intellektuell funktionsnedsättning är ett omfattande samhällsproblem som förekommer både nationellt i Sverige och internationellt. Den inledande statistiken belyser problemets globala omfattning.

Även om det finns viss forskning inom området saknas en litteraturstudie över omfattningen och egenskaperna för befintliga kunskapen om våld mot kvinnor med funktionsnedsättning. Det saknas en samlad bild av vilka aspekter av problematiken som har behandlats i forskningen, vilka perspektiv och metoder som har använts, samt vilka kunskapsluckor som kvarstår. Denna litteraturstudie syftar därför till att kartlägga och analysera relevant forskning för att skapa en bild av kunskapsläget och identifiera var ytterligare forskning behövs. Genom att granska och sammanställa tillgänglig forskning kan uppsatsen bidra till en djupare förståelse av

problematikens omfattning. Detta är nödvändigt för att kunna utveckla effektivt förebyggande arbete, insatser och stödsystem för kvinnor med intellektuell funktionsnedsättning.

1.2 Problemformulering

Våld mot kvinnor är ett utbrett samhällsproblem med komplexa sociala och strukturella dimensioner. För kvinnor med intellektuell funktionsnedsättning framträder särskilda sårbarheter, i ett beroende av stöd i vardagen skapar asymmetriska maktrelationer som kan förstärka risken för våld (Socialstyrelsen 2024, s. 29, 133, 135). Personalen har kontroll över resurser, självbestämmande och social delaktighet. Våldet kan därför ta *subtila* former, till exempel psykiskt, sexuellt eller ekonomiskt våld, som kan vara svåra att identifiera eller rapportera, vilket gör utsattheten komplex (Socialstyrelsen 2024, s. 131, 135).

Enligt Socialstyrelsen (2024) påverkar maktstrukturer och normer våldsutsatthet, samt risken att våld osynliggörs när andra aspekter av individens livssituation ges företräde. Myndigheten betonar även behovet av ett intersektionellt perspektiv för att synliggöra dessa komplexa samband (Socialstyrelsen 2024, s. 30). Utifrån våra litteratursökningar framkommer samtidigt att forskningen om våld mot kvinnor med intellektuell funktionsnedsättning ofta har fokuserat på förekomst och typer av våld. Maktdimensioner är däremot i stor utsträckning begränsat utforskade. Samtidigt är en kartläggning av våldets olika uttrycksformer central för att synliggöra utsatthet och skapa begreppslig tydlighet, vilket även betonas av Socialstyrelsen (Socialstyrelsen 2024, s. 30). I denna scopingstudie kombineras därför en sådan kartläggning med en analys av de maktstrukturer som påverkar utsattheten.

Sammantaget kan både tidigare forskning och våra analyser indikera en teoretisk och praktisk problematik. Utan en fördjupad förståelse av maktrelationers betydelse riskerar förebyggande insatser, stödåtgärder och politiska riktlinjer till att bli otillräckliga. Detta tyder på ett behov av analyser som, utöver att kartlägga våldets uttrycksformer, även uppmärksammar de maktstrukturer som kan påverka utsattheten.

1.2 Syfte och frågeställningar

Syftet med denna litteraturstudie är att sammanställa och analysera tidigare forskning om våld i nära relationer mot kvinnor med intellektuell funktionsnedsättning. Särskilt fokus ligger på hur maktrelationer kan påverka denna utsatthet.

Frågeställningar:

1. Vilka typer av våld beskrivs i forskning om kvinnor med intellektuell funktionsnedsättning?
2. Hur beskrivs maktrelationer i forskning om våld mot kvinnor med intellektuell funktionsnedsättning?
3. På vilka sätt förstås och definieras maktrelationer mellan kvinnor med intellektuell funktionsnedsättning och våldsutövare i forskningen?

1.3 Centrala begrepp

I detta avsnitt presenteras och definieras centrala begrepp som används i uppsatsen. Syftet är att skapa en förståelse för hur begreppen tolkas och förstås i uppsatsen.

Begreppet *funktionsnedsättning* innebär när en person har en nedsatt förmåga som är antingen fysisk, psykisk eller intellektuell. En funktionsnedsättning kan orsakas av skador, till exempel i samband med en sjukdom, men det kan även vara medfött (Socialstyrelsen 2024, s. 132). *Intellektuell funktionsnedsättning* (IF) innebär att man har en nedsatt intellektuell förmåga vilket leder till att man kan ha svårigheter med inläring, självständighet och känsloreglering (Ineland, Molin & Sauer 2019, s. 64). Funktionsnedsättningen kan även medföra andra funktionsnedsättningar och några som är förekommande är nedsatt syn och hörsel, epilepsi och rörelsehinder. Det finns fyra nivåer av intellektuell funktionsnedsättning och de är lindrig, måttlig, svår och djup utvecklingsstörning (Ineland, Molin & Sauer 2019, s. 64–65). I denna uppsats används begreppet intellektuell funktionsnedsättning som ett samlingsbegrepp som inkluderar samtliga nivåer, från lindrig till djup.

“A has power over B to the extent that he can get B to do something that B would not otherwise do.” (Dahl 1957, s. 202–203).

Makt kan förstås på olika sätt. Enligt Dahl (1957) handlar makt om en aktörs möjlighet att påverka en annan att handla på ett sätt som denne inte skulle ha gjort (Dahl 1957, s. 203). Detta perspektiv kan förstås som begränsat, då det främst fokuserar på synliga handlingar och beslut, medan mer subtila och strukturella former av makt riskerar att förbises. Makt kan ytterligare förstås som möjligheten att påverka andra människors handlingar, beslut eller livsvillkor. Makt behöver inte enbart utövas genom direkt tvång eller våld, utan kan även verka genom mer subtila former såsom normer, kunskap och sociala reaktioner.

Makt ur Foucaults (1978) perspektiv anses inte som något som innehas av en enskild individ. Istället förstås makt som något som uppstår i relationer mellan människor och som genomsyrar sociala sammanhang (Foucault 1978, s. 17–18). Dessa perspektiv synliggör hur makt kan förstås både som direkt påverkan och som något som formas i relationer och strukturer. För att ytterligare konkretisera hur sådana maktrelationer tar sig uttryck i relation till funktionsnedsättning introduceras i nästa kapitel begreppet funktionsmaktordning.

Maktrelationer innebär att makt är ojämnt fördelad mellan individer, där vissa har större möjlighet att påverka beslut och tillgång till resurser. I socialt arbete innebär detta att den yrkesprofessionella, trots en intention att hjälpa, kan befinna sig i en position där de riskerar att reproducera ojämlika maktförhållanden (Mattsson 2020, s. 12–13; Socialstyrelsen 2024, s. 21).

Våld är ett brett begrepp som kan ha olika betydelser beroende på kontext och situation. Det kan innefatta handlingar som är straffbara enligt lag, såsom fysiskt våld och sexuellt våld, till exempel våldtäkt. Det kan även gälla handlingar som inte alltid går att dömas för eller räknas som brottsliga, såsom kränkande kommentarer, att isolera en människa från dess sociala liv eller att utnyttja någons ekonomi och egendom (Socialstyrelsen 2024, s. 20). Våld är en extrem form av maktutövning. Där människor kan utsättas för övergrepp utifrån flera faktorer samtidigt, flerfaldig diskriminering, såsom kön och funktionsnedsättning. Våld mot personer med funktionsnedsättning kan ta sig flera uttryck och omfattar fysiskt, psykiskt, materiellt och ekonomiskt våld (Nordens välfärdscenter 2016, s. 5–6).

Inom begreppet våld finns det underkategorier av våld, det som denna litteraturstudie kommer att fokusera på är fysisk, psykisk, sexuellt och ekonomiskt våld. *Fysiskt våld* innebär att någon använder sin egen kropp eller föremål för att medvetet skada en annan person, det vill säga användning av fysisk kraft. Det kan exempelvis handla om att bli knuffad, fasthållen, dragen i håret, slagen eller sparkad. *Psykiskt våld* innebär att en person försöker kontrollera eller skada en annan genom exempelvis isolering, hot eller kränkningar. Det tar sig ofta uttryck i social utsatthet genom frihetskränkningar, där personen isoleras genom att hindras från att träffa släkt och vänner eller delta i sociala aktiviteter. Psykiskt våld kan även innefatta materiell och *ekonomisk* utsatthet, där personliga tillhörigheter förstörs avsiktligt eller personen förmås till handlingar med negativa konsekvenser (Socialstyrelsen 2024, s. 23; Nordens välfärdscenter 2016, s. 6).

Sexuellt våld innefattar våldtäkt, sexuella övergrepp eller andra intima handlingar som sker mot en persons vilja. Det kan handla om situationer där personen inte upplever sig ha möjlighet att säga nej, exempelvis på grund av rädsla, beroendeställning eller andra former av påtryckningar (Nordens välfärdscenter 2016, s. 6).

Våld i nära relationer kan förekomma i olika typer av relationer, såsom med en partner, familjemedlem eller inom omsorgen, exempelvis på ett boende eller inom hemtjänsten. Det handlar således om våld mellan personer som står varandra nära eller har haft en nära relation (Socialstyrelsen 2024, s. 22). *Nära relationer* syftar vanligtvis på relationer till familjemedlemmar, släktingar och nära vänner, det vill säga personer som ofta förknippas med trygghet och omsorg. För personer med funktionsnedsättning kan begreppet inkludera en bredare krets av individer som ger stöd. Till exempel vård- och omsorgspersonal, färdtjänstchaufförer eller personal inom socialtjänsten. Nära relationer kan därför i detta sammanhang inkludera både privata och professionella relationer (Nordens välfärdscenter 2016, s. 17).

Kap 2

2. Teori

I detta kapitel redogörs för uppsatsens teoretiska ramverk. Kapitlet tar upp Foucaults perspektiv på makt och kunskap samt Crenshaws intersektionella teori. Tillsammans bidrar teorierna till en förståelse av hur våld, beroende och utsatthet formas i relation till både kön och intellektuell funktionsnedsättning.

2.1 Foucaults perspektiv på makt

Michael Foucaults teorier om *makt* utgör en central utgångspunkt för denna uppsats, då de möjliggör en förståelse av hur maktrelationer formas och upprätthålls i olika sociala sammanhang. Till skillnad från traditionella perspektiv betraktar Foucault inte makt som något som innehas av en enskild aktör, utan som något som uppstår och verkar i relationer mellan människor. Detta kan förstås som relationell makt, där makt skapas i sociala relationer snarare än att innehas av enskilda individer (Foucault 1978, s. 18–19). Makt är därmed inte lokaliserad till en specifik position, utan cirkulerar i relationer och praktiker samt tar form i sociala interaktioner (Frykman 2008, s. 72). Detta perspektiv är särskilt relevant för denna uppsats, då fokus ligger på relationer mellan kvinnor med intellektuell funktionsnedsättning och förövare.

Foucault problematiserar samtidigt en syn på makt som enbart förtryckande och menar att makt i hög grad verkar genom att producera kunskap, normer och sätt att tala om människor. I *The History of Sexuality* framhålls att makt inte främst fungerar genom förbud och tystnad, utan genom att skapa diskurser där individer uppmuntras att tala om sig själva och sina erfarenheter (Foucault 1978, s. 17–18). Vidare betonar han att det centrala inte enbart är vad som sägs, utan vem som talar, från vilka positioner samt inom vilka institutionella sammanhang kunskap produceras (Foucault 1978, s. 11–12).

Inkluderingen av Foucaults maktperspektiv motiveras av dess relevans för att belysa hur makt kan ta sig uttryck i både direkta och subtila former inom relationella och institutionella sammanhang. Perspektivet möjliggör en förståelse av hur asymmetriska relationer kan skapa förutsättningar för kontroll och begränsningar av individers handlingsutrymme. I relation till

förövare kan Foucaults teori bidra till att synliggöra hur våld inte enbart är en isolerad handling. Det är en del av en maktrelation där kontroll, beroende och underordning etableras och reproduceras. Makt utövas här genom både direkta handlingar och mer subtila former av kontroll såsom begränsningar av handlingsutrymme eller manipulation.

Samtidigt blir Foucaults perspektiv särskilt användbart i analysen av relationer till yrkesprofessionella, såsom socialarbetare och omsorgspersonal. Dessa relationer präglas ofta av ett institutionellt organiserat beroende, där professionella aktörer har tillgång till resurser, kunskap och beslutsmakt. Ett bredare handlingsutrymme. Foucault betonar att makt och kunskap är sammanlänkade, vilket innebär att professionellas expertkunskap kan fungera som en form av makt som legitimerar beslut och handlingar. Relationen till juridiska aktörer, såsom domare och rättssystemet, blir därmed central. Foucaults perspektiv möjliggör en analys av hur makt verkar både strukturellt och i praktiken. På en övergripande nivå formuleras lagar och rättsliga ramar, men det är i tillämpningen, i rättsprocesser och bedömningar, som makten konkretiseras (Frykman 2008, s. 71).

Foucault menar även att makt inte är en enhetlig eller medvetet planerad struktur. Snarare ett resultat av många samverkande relationer som i efterhand kan framstå som sammanhängande (Frykman 2008, s. 72). Detta innebär att de maktrelationer som analyseras i denna uppsats, mellan kvinnor, förövare, professionella och juridiska aktörer, inte bör förstås som separata utan som delar av ett sammanlänkat nätverk.

En ytterligare central aspekt är att makt alltid samexisterar med motstånd. Även i asymmetriska relationer finns det möjligheter till motstånd, men dessa är ofta begränsade och formade av de maktstrukturer som omger individen (Frykman 2008, s. 72). Samtidigt kan Foucaults maktperspektiv problematiseras. Eftersom makt förstås som relationell och genomsyrandes, snarare än knuten till enskilda aktörer, kan det bli otydligt hur ansvar ska förstås i konkreta situationer. I relation till våld kan detta innebära en utmaning, då det finns ett behov av att synliggöra förövare och ansvarsförhållanden. Perspektivets abstrakta karaktär kan därmed försvåra analyser där fokus ligger på individuellt handlande och ansvar. Samtidigt erbjuder teorin viktiga verktyg för att synliggöra hur makt verkar i mer subtila och institutionella sammanhang, vilket gör den fortsatt relevant i analysen av denna uppsats.

2.2 Viljan att veta

I anslutning till det teoretiska resonemang ovan utvecklar Foucault en förståelse av hur makt även verkar genom produktion av kunskap, vilket han beskriver som en "vilja att veta" (will to knowledge). Detta innefattar att moderna samhällen kännetecknas av en strävan att kartlägga, analysera och kategorisera människor, där individer uppmuntras att tala om sig själva inom olika institutionella sammanhang. Detta kan konkretiseras genom till exempel bikt, där individen förväntas berätta allt för den mottagande prästen. Ännu ett exempel är inom medicin, där läkaren behöver få tillgång till individens berättelse för att kunna analysera och bedöma den. Detta innebär att individen blir ett objekt för kunskap och därmed också för makt (Foucault 1978, s. 7–8, 13–14).

Denna kunskapsintroduktion är dock inte neutral, utan utgör en central del av maktutövningen, då den bidrar till att definiera vad som betraktas som normalt, avvikande eller trovärdigt. Inkludering av detta begrepp motiveras genom dess relevans. Det används för att förstå hur kvinnor med intellektuell funktionsnedsättning i denna kontext kan bli föremål för professionella och institutionella bedömningar. Där deras erfarenheter tolkas och kategoriseras av andra aktörer. På så sätt formas inte bara förståelsen av deras situation, utan även deras möjligheter att bli hörda, trodda och få sin egen röst hör.

2.3 Intersektionalitet

För att ytterligare fördjupa förståelsen av makt och utsatthet i denna uppsats så används Kimberlé Crenshaws (1991) teori om *intersektionalitet*. Begreppet introducerades av Crenshaw och syftar till att synliggöra hur olika maktordningar samverkar och skapar specifika former av utsatthet. Bland annat hur kön och andra sociala positioner samverkar och formar individens erfarenheter (Crenshaw 1991, s. 1244–1245).

En central utgångspunkt i teorin är att individens livsvillkor inte kan förstås utifrån en enskild kategori, utan måste ses i relation till flera samverkande maktordningar. Crenshaw visar exempelvis hur erfarenheter av våld inte enbart formas av kön, utan även påverkas av andra faktorer som samverkar och skapar särskilda former av utsatthet (Crenshaw 1991, s. 1244–

1245). Detta innebär att vissa grupper riskerar att hamna i ett mellanläge, där deras erfarenheter inte fullt ut uppmärksammas inom etablerade förståelser av våld.

Mattsson (2021) betonar att intersektionalitet gör det möjligt för djupare komplex analys av makt. Kategorier såsom kön, sexualitet, etnicitet, klass, ålder och funktionalitet förstås som sammanvävda och beroende av varandra. Perspektivet riktar fokus mot hur ojämlikhet skapas både mellan och inom olika grupper (Mattsson 2021, s. 23–24). I relation till denna uppsats blir perspektivet särskilt relevant, då kvinnor med intellektuell funktionsnedsättning befinner sig i en position där flera maktordningar samverkar. De är inte enbart kvinnor eller enbart personer med funktionsnedsättning, utan deras erfarenheter formas i skärningspunkten mellan dessa kategorier. Detta kan bidra till en ökad sårbarhet för våld, men också påverka hur deras situation förstås och bemöts av omgivningen.

Samtidigt kan det intersektionella perspektivet problematiseras. Begreppet är brett och kan vara svårt att tillämpa i praktiken, då det inte alltid är tydligt hur olika maktordningar samverkar i specifika situationer. Detta kan innebära en utmaning i analys av våld, där det kan vara svårt att avgöra vilka faktorer som är mest framträdande i en given kontext.

Intersektionaliteten bidrar därmed till att synliggöra hur våld inte enbart handlar om enskilda handlingar, utan formas i ett samspel mellan olika maktrelationer. Perspektivet möjliggör en förståelse av hur olika former av våld och maktrelationer kan samverka. Vidare framhåller Mattsson att intersektionellt perspektiv är särskilt relevant inom socialt arbete, då det synliggör hur normer och maktstrukturer påverkar både individens livsvillkor och professionella bedömningar (Mattsson 2021, s. 28). Perspektivet är därmed relevant i denna uppsats då det bidrar till en förståelse av hur olika maktrelationer och beroendeförhållanden kan påverka individers handlingsutrymme.

Valet av Foucault (1978) och Crenshaw motiveras av att uppsatsen inte enbart undersöker vilka former av våld som beskrivs i forskningen. Den undersöker också hur våld förstås i relation till makt, beroende och institutionella sammanhang. Foucaults teori gör det möjligt att analysera hur makt verkar genom relationer, normer och professionella praktiker. Detta är relevant för att förstå hur våld kan upprätthållas även utanför den direkta relationen mellan offer och förövare. Crenshaws intersektionella perspektiv synliggör samtidigt hur kön och intellektuell funktionsnedsättning samverkar och skapar en särskild form av utsatthet.

Tillsammans bidrar teorierna till en bredare förståelse av både hur makt utövas och varför vissa grupper påverkas mer än andra. I detta fall kvinnor med intellektuell funktionsnedsättning.

Kap 3

I detta kapitel presenteras uppsatsens metod och genomförande. Kapitlet behandlar valet av scopingstudie, hur litteratursökning och urval av studier har genomförts samt hur materialet har analyserats genom en tematisk analys. Avslutningsvis redogörs för studiens etiska övervägande och tillförlitlighet.

3. Metod

I följande kapitel presenteras uppsatsens metodval, där en scopingstudie tillämpas som metod, vilket är en form av översiktsstudie (Arksey & O'Malley 2005 s. 20). En scopingstudie betraktas som en typ av litteraturstudie och syftar till att kartlägga nyckelbegrepp inom ett forskningsområde. En scopingstudie behandlar oftast bredare ämnen där olika typer av studier kan ingå. Detta innebär att fokus i större utsträckning ligger på bredd än på djup. En scopingstudie är en metod för att granska litteratur, vilket innebär att tidigare forskning identifieras och analyseras med fokus på begrepp, teman och kunskapsluckor inom området (Arksey & O'Malley 2005 s. 20–22). Även om metoden främst fokuserar på bredden så finns det grader av djup. Arksey och O'Malley (2005) lyfter att det varierar mellan olika scopingstudier och att det finns olika anledningar till att en sådan studie genomförs (Arksey & O'Malley 2005 s. 21).

Generellt finns det två olika sätt att förstå varför en scopingstudie görs. En av dem är att det kan vara en pågående process av granskning och där målet till slut är att göra en systematisk litteraturöversikt (Arksey & O'Malley 2005 s. 22). Det andra sättet, vilket är anledningen till att denna uppsats använder metoden, ligger till grund för att kartlägga forskning inom området och för att identifiera befintliga luckor inom forskningsfältet.

Metoden är särskilt relevant för denna uppsats eftersom syftet inte är att undersöka effekten av en specifik insats eller att besvara en avgränsad fråga. I stället är syftet att utveckla förståelsen av hur våld mot kvinnor med intellektuell funktionsnedsättning tar sig uttryck och de maktrelationer som präglar det. Forskningsområdet omfattar flera olika perspektiv, exempelvis olika former av våld, maktrelationer och beroendeförhållanden och institutionella sammanhang. En scopingstudie fungerar därför bra eftersom den gör det möjligt att kartlägga hur dessa aspekter beskrivs i olika typer av studier och inom olika forskningsfält.

Litteratursökningar genomfördes i databaser med olika inriktningar. Databaserna omfattade bland annat psykologi, sociologi, utbildningsvetenskap och tvärvetenskaplig forskning. Detta visar att forskningen om våld mot kvinnor med intellektuell funktionsnedsättning är bred och hämtas från flera olika forskningsfält. Arksey och O'Malley menar att scopingstudier är särskilt användbara när forskningsområdet är komplext, varierat och består av studier från olika forskningsfält (Arksey & O'Malley 2005 s. 20–21). En scopingstudie gör det möjligt att identifiera återkommande teman, skillnader mellan studier och områden där kunskapen fortfarande är begränsad. Metoden är därför relevant i relation till uppsatsens syfte. Den bidrar till att skapa en överblick över kunskapsläget och synliggöra vilka aspekter av våld och maktrelationer som hittills har uppmärksamats i forskningen.

Enligt Arksey och O'Malley kan en scopingstudie genomföras genom fem olika centrala steg. Att formulera forskningsfrågor, identifiera relevant forskning, välja ut studier, sammanställa data från studierna och att sammanställa samt presentera resultaten (Arksey & O'Malley 2005 s. 22). Dessa steg har fungerat som en vägledning för genomförandet av denna studie. Det sjätte steget, konsultation, betraktas som ett valfritt moment och har inte inkluderats i denna studie.

Metoden är särskilt lämplig för denna studie då forskningsområdet är brett och omfattar flera perspektiv på våld och intellektuell funktionsnedsättning. Scopingstudie möjliggör därmed en övergripande kartläggning av forskningsfältet samt identifiering av återkommande teman och kunskapsluckor.

Urval av studier

Inklusions- och exklusionskriterier används i litteraturstudier för att avgränsa vilka studier som skall inkluderas i analysen. De utgör därmed ett centralt verktyg för att säkerställa studiens relevans. Dessa kriterier säkerställer att urvalet av studier är relevant för forskningsfrågan och att resultaten är tillämpbara i relation till studiens syfte. Arksey och O'Malley (2005) betonar att processen för att välja studier i en scopingstudie skiljer sig från systematiska översikter. Medan systematiska översikter ofta fastställer inklusions- och exklusionskriterier redan i förväg, innan litteraturen granskas, erbjuder scopingstudie en mer flexibel process. Detta innebär att kriterierna kan utvecklas och förfinas successivt i takt med att forskaren blir mer förtrogen med forskningsfältet och det insamlade materialet (Arksey & O'Malley 2005 s. 25–26; Forsberg och Wengström 2017, s. 174-175).

Denna flexibilitet innebär att urvalsprocessen kan utvecklas kontinuerligt under studiens gång, vilket är särskilt värdefullt när forskningsfältet är brett eller outforskat. Samtidigt ställer detta krav på en tydlig och transparent redovisning av urvalsprocessen, där det framgår hur och varför vissa studier inkluderats eller exkluderats. Detta är avgörande för att säkerställa studiens trovärdighet och spårbarhet (Arksey & O'Malley 2005, s. 26).

Urvalet av databaser baserades på Malmö universitetsbiblioteks sökguide för programmet socialpedagogiskt arbete inom funktionshinderområdet. Sökguiden rekommenderar följande databaser: PsycInfo, Sociological Abstracts, Scopus och ERIC via EBSCO. PsycInfo valdes eftersom databasen täcker psykologisk forskning med relevans för funktionshinderområdet. Sociological Abstracts inkluderades för att fånga sociologiska perspektiv och samhällliga aspekter, medan Scopus användes för att bredda sökningen till ett tvärvetenskapligt urval av forskning. Slutligen valdes ERIC via EBSCO för att inkludera utbildningsvetenskapliga studier med koppling till funktionsnedsättning. Sammantaget motiveras valet av databaser av ambitionen att fånga ett brett spektrum av forskning som belyser psykologiska, sociala och utbildningsrelaterade aspekter av våld och funktionsnedsättning.

Steg 1 och 2

Det första steget utgör utgångspunkten för scopingstudie och innebär att formulera en tydlig forskningsfråga som styr utformningen av sökstrategierna. Forskningsfrågor bör definieras genom att identifiera relevanta aspekter såsom studiepopulationen och fenomen av intresse (Arksey & O'Malley 2005, s. 22). I enlighet med Forsberg och Wengström (2017) utformas forskningsfrågor i en scopingstudie som breda, öppna och undersökande, i syfte att kartlägga ett forskningsområde snarare än att besvara en snäv frågeställning (Forsberg & Wengström 2017, s.171). I denna uppsats formulerades tre forskningsfrågor med fokus på hur maktrelationer beskrivs i relation till våld mot kvinnor med intellektuell funktionsnedsättning, samt hur dessa maktrelationer förstås och definieras i forskningen. Dessa frågor definierar studiepopulationen, kvinnor med intellektuell funktionsnedsättning, och fenomenet våld samt det teoretiska fokuset på maktrelationer.

Det andra steget syftar till att vara omfattande när det gäller att identifiera primärstudier och översikter som är relevanta för forskningsfrågan (Arksey & O'Malley 2005, s. 22). Litteratursökningen i en litteraturstudie kan genomföras brett och inkludera flera källor, såsom databaser, referenslistor och andra relevanta resurser. Detta för att skapa en överblick över forskningsfältet (Forsberg & Wengström 2017, s. 171). Processen är stegvis, vilket innebär att forskare kan omdefiniera söktermer allteftersom de blir mer förtrogna med litteraturen (Arksey & O'Malley 2005, s. 21).

I denna uppsats genomfördes litteratursökningar i flera elektroniska databaser, däribland PsycInfo, Sociological Abstracts, Scopus och ERIC via EBSCO, vilka valdes utifrån deras relevans för psykologisk, vårdvetenskaplig och samhällsvetenskaplig forskning. Sökstrategin utformades för att fånga uppsatsens centrala begrepp och kombinerade söktermer relaterade till målgruppen kvinnor ("women", "woman"* och "female"*), intellektuell funktionsnedsättning ("intellectual disability", "learning disability", "cognitive disability"), våld ("violence", "abuse", "maltreatment" och "domestic violence"), samt makt/maktrelationer ("power relations", "authority" och "control").

Steg 3

I det tredje steget genomfördes urvalet av studier som skulle inkluderas i litteraturstudien. För att avgöra detta används inklusion- och exklusionskriterier. Dessa kriterier används för att bedöma vilka artiklar som skulle inkluderas och exkluderas från analysen (Arksey & O'Malley 2005, s. 23–27). Inklusionskriterierna var vetenskapliga artiklar som var “peer reviewed” och viktiga nyckelbegrepp som skulle finnas med i artiklarna, såsom kvinna, intellektuell funktionsnedsättning och våldsutsatthet. Sökningarna i de fyra akademiska databaserna gav initialt 481 träffar.

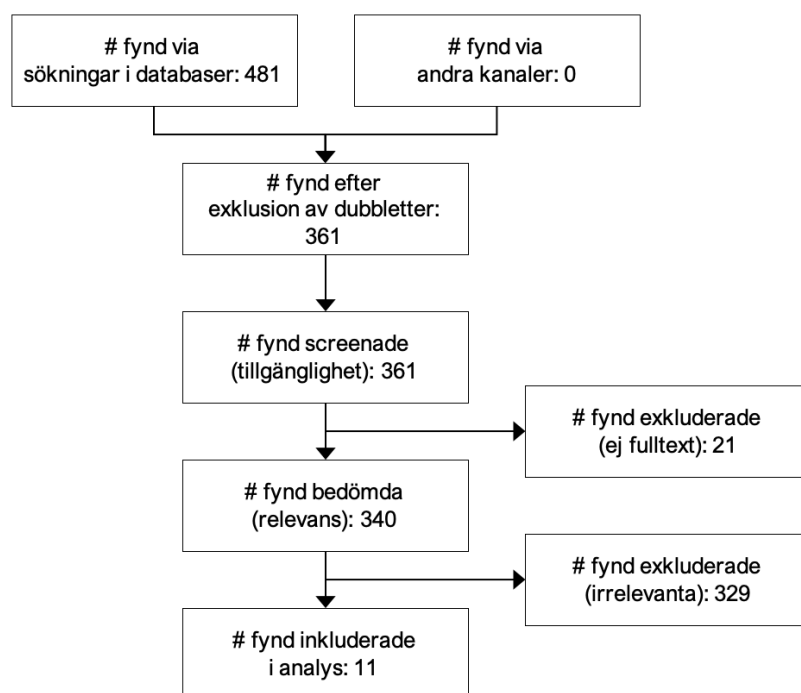
Urvalsprocessen genomfördes i olika steg. Först granskades relevansen utifrån titlarna och om titlarna såg relevanta ut lästes abstrakten. Om abstrakten var relevant så lästes hela den vetenskapliga artikeln och utifrån det så avgjordes om artikeln skulle inkluderas i analysen. De artiklar som inte ansågs vara relevanta för uppsatsens forskningsområde exkluderades. Genom denna process säkerställdes att endast relevanta artiklar inkluderades i analysen.

I enlighet med det metodiska ramverket för scopingstudier fastställdes inkluderingskriterier för att säkerställa uppsatsens kvalitet och relevans. Kriterierna utformas utifrån tre centrala aspekter: typ av deltagare, uppsatsens mål och kontext (Forsberg & Wengström 2017, s. 174–175). Studier som inkluderar kvinnor med intellektuell funktionsnedsättning valdes ut, då denna grupp är central för uppsatsens syfte. Vidare skulle studierna behandla våldsutsatthet i nära relationer samt belysa makt och maktrelationer för att möjliggöra en analys av både våldets uttrycksformer och bakomliggande maktstrukturer.

Studier inkluderades oavsett geografisk kontext, men skulle vara relevanta för situationer där våld förekommer i nära relationer, där beroendeförhållanden och maktasymmetrier kan vara framträdande. Utöver detta inkluderades endast vetenskapligt granskade artiklar (peer reviewed) och studier som innehöll centrala nyckelord såsom kvinnors våldsutsatthet (*woman, victimized*) och intellektuell funktionsnedsättning (*intellectual disabilities*). Studier publicerade mellan år 2000 och 2025 inkluderades för att möjliggöra en övergripande kartläggning av forskningsfältet.

Steg 4

I det fjärde steget kartläggs och struktureras innehållet i de studier som ska inkluderas i litteraturstudien. Centrala uppgifter från varje artikel dokumenteras, såsom författare, publiceringsår, land, studiens urval samt studiens resultat. Genom att strukturera informationen på detta vis blir det möjligt att sedan identifiera mönster och teman i materialet inför nästa steg (Arksey & O'Malley 2005, s. 23–27).

Figur 1: Beskrivning av urval genom prismadiagram.

Studierna inkluderades utifrån relevans för litteraturstudiens syfte och frågeställningar. Efter en initial screening exkluderades dubletter, det vill säga artiklar som förekom i flera databaser. Därefter exkluderades studier som inte uppfyllde inklusionskriterierna. Exklusion skedde även av studier som behandlade närliggande men inte relevanta teman. Såsom samtycke vid sexuella handlingar eller specifika förebyggande insatser mot våld i nära relationer som inte direkt svarade mot uppsatsens syfte. Vidare exkluderades studier där fulltext inte var tillgänglig, exempelvis artiklar bakom betalvägg. De kvarvarande artiklarna granskades mer ingående, varpå ytterligare studier som bedömdes irrelevanta exkluderades. De slutligen inkluderade elva

studierna (n=11) ansågs bidra med relevant kunskap om våld i relation till funktionsnedsättning.

Steg 5

Detta steg innebär att sammanställa, strukturera och presentera resultaten från den kartlagda litteraturen för att bedöma evidensens kvalitet. Fokus ligger på att ge en översikt över uppsatsens omfattning, metod och tema, samt att identifiera mönster och kunskapsluckor (Arksey & O'Malley 2005, s. 27–28). I detta steg sammanställdes och strukturerades resultaten från de inkluderade studierna. De elva studierna analyserades genom att centrala fynd extraherades, varefter de organiserades i återkommande teman. Särskilt fokus låg på att identifiera likheter och skillnader i hur våld i relation till funktionsnedsättning beskrivs. Vidare granskades studiernas metodologiska ansatser och kontext för att skapa en översikt över forskningsfältets omfattning. Genom denna tematiska sammanställning kunde mönster identifieras och kunskapsluckor synliggöras inom området. För att möjliggöra denna sammanställning och identifiering av mönster tillämpades en tematisk analys.

3. 1 Tematisk analys

För att analysera den insamlade litteraturen i denna uppsats tillämpades metoden tematisk analys, enligt Braun och Clarkes (2006) ramverk. Metoden syftar till att identifiera, analysera och rapportera återkommande mönster eller teman i datamaterialet (Braun & Clarke 2006, s. 79). Den möjliggör både systematisk organisering av data samt en djupare tolkning i relation till uppsatsens forskningsfrågor. Tematisk analys är särskilt lämplig i kombination med scopingstudie eftersom den erbjuder flexibilitet samtidigt som den möjliggör identifiering av gemensamma teman över flera studier (Alvinus, Borglund & Larsson 2023, s. 11; Bryman 2022, s. 311).

Analysprocessen genomfördes i flera steg i enlighet med Braun och Clarkes (2006) modell. De beskriver analysen som en stegvis och återkommande process där forskaren rör sig fram och tillbaka mellan olika faser snarare än att följa en strikt ordning (Braun & Clarke 2006, s. 86).

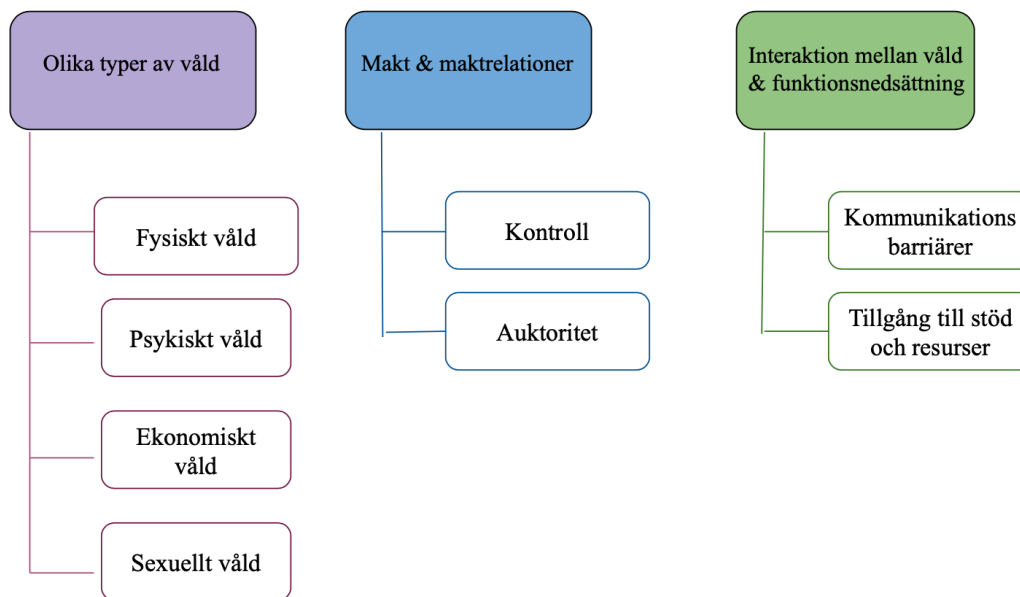
Inledningsvis lästes de inkluderade studierna upprepade gånger för att skapa en övergripande förståelse av materialet (Braun & Clarke 2006, s. 87). Detta steg var viktigt för att få en helhetsbild av forskningsfältet samt för att identifiera centrala begrepp och återkommande beskrivningar. Under denna fas fördes anteckningar kring relevanta aspekter, såsom hur våldet beskrivs, vilka former av maktrelationer som framträdde samt vilka faktorer som lyftes i relation till utsatthet.

I nästa steg genomfördes en initial kodning av materialet. Detta innebar att avsnitt i texten som bedömdes vara relevanta för uppsatsens syfte markerades och tilldelades koder (Braun & Clarke 2006, s. 87–88). Kodningen var i huvudsak induktiv, vilket innebar att koderna växte fram ur materialet snarare än att utgå från förutbestämda kategorier. Koderna bestod exempelvis av beskrivningar av olika typer av våld, uttryck för kontroll och beroende samt faktorer som påverkade kvinnors möjligheter att agera eller söka stöd.

Efter kodningen grupperades koderna utifrån likheter och återkommande mönster. Genom denna process identifierades preliminära teman som speglade centrala aspekter i materialet. Dessa teman granskades därefter i relation till både det kodade materialet och uppsatsens forskningsfrågor (Braun & Clarke 2006, s. 89–91). I denna fas reviderades och omformulerades även vissa teman enligt Braun och Clarkes (2006) modell. Detta för att säkerställa att det var tydligt avgränsat och inte överlappar varandra i onödan.

Vidare genomfördes en fördjupad genomgång av temana, där deras innehåll och innebörd preciserades (Braun & Clarke 2006, s. 92). Detta innebar att varje tema analyserades i relation till de studier som ingick i materialet. Detta för att säkerställa att de representerade återkommande mönster snarare än enskilda exempel. Temana utvecklades successivt fram genom en stegvis och återkommande process.

I denna uppsats fokuserar analysen på teman kopplade till institutionell makt och beroendeförhållanden hos kvinnor med intellektuell funktionsnedsättning. Syftet är att undersöka hur maktasymmetri kan möjliggöra våld och övergrepp. Till exempel genom beroende, begränsad självbestämmanderätt samt begränsad tillgång till stöd och möjligheter att rapportera utsatthet. Genom denna tematiska analys möjliggjordes en strukturering av materialet som både synliggör våldets olika uttryck och de bakomliggande maktrelationerna som bidrar till utsattheten.

Figur 2: Tematiskt schema

De identifierade temana och deras relationer illustreras i ett tematiskt schema (se Figur 2), vilket tydliggör hur olika former av våld och strukturella faktorer hänger samman. Resultaten presenteras tematiskt för att skapa en överskådlig struktur och för att möjliggöra jämförelser mellan de olika studiernas resultat. Den tematiska indelningen gör det även möjligt att synliggöra återkommande mönster i materialet, där både likheter och variationer mellan studierna kan identifieras.

De teman och underteman som identifieras i uppsatsen har vuxit fram genom en upprepad genomgång av materialet. Där centrala begrepp, återkommande fenomen och beskrivningar av våldsutsatthet har kodats och kategoriserats. Temana speglar därmed både uppsatsens syfte och de mönster som framkommit i den analyserande forskningen.

De teman och underteman som identifierats i uppsatsen är:

1. Tema I: Olika typer av våld.

Underteman: fysiskt våld, psykiskt våld, sexuellt våld, ekonomiskt våld.

Detta tema belyser de konkreta uttrycken för våld som kvinnor med intellektuell funktionsnedsättning kan utsättas för. Flera studier beskriver hur dessa våldsformer förekommer både var för sig och i kombination med varandra. Detta gör temat centralt för att förstå omfattningen och komplexiteten i utsattheten. Genom att särskilja olika typer av våld ger det möjlighet till en mer nyanserad beskrivning av hur våldet tar sig uttryck i kvinnornas vardag.

2. Tema II: Makt och maktrelationer

Underteman: våldsutövares kontroll och auktoritet, beroendeförhållanden, självständighet och begränsningar.

Temat lyfter fram de strukturella och relationella faktorer som möjliggör och upprätthåller våld. I de inkluderande studierna framträder makt som något som tar sig uttryck i relationer, där kontroll, beroende och ojämlika positioner påverkar kvinnornas handlingsutrymme. Genom detta tema synliggörs hur våld inte enbart kan förstås som en enskild handling, utan som en del av bredare maktrelationer som formar individens situation.

3. Tema III: Interaktion mellan våld och intellektuell funktionsnedsättning.

Underteman: kommunikationsbarriärer, tillgång till stöd och resurser.

Detta tema visar hur intellektuell funktionsnedsättning kan påverka utsatthet för våld och möjligheter till stöd. Flera studier lyfter att faktorer såsom kommunikationssvårigheter, beroende av andra samt begränsad tillgång till resurser kan påverka hur våld identifieras, förstås och hanteras. Temat belyser därmed behovet av anpassade insatser och stödstrukturer för att kunna möta denna grups specifika förutsättningar.

För att exemplifiera kodningsprocessen och hur teman identifierats i materialet presenteras även ett exempel på kodning i Figur 3.

Författare	Data	Kodad för	Undertema	Tema
Li et al. (2023), <i>Partner Violence Hospitalizations Among Adults With Intellectual Disabilities</i>	Personer med IF har högre risk att utsättas för våld i nära relationer. Kvinnor med IF har särskilt hög risk för våld. Kvinnor med IF läggs oftare in på sjukhus till följd av våld.	Ökad våldsutsatthet Könad sårbarhet Allvarligt fysiskt våld	Fysiskt våld	Typ av våld

Figur 3: Exempel på kodning från tematiska analysen

3.2 Etiska överväganden

Denna uppsats utgör en scopingstudie där tidigare publicerade studier utgör det empiriska materialet och baseras således på sekundärdata. Detta innebär att denna skrift inte innefattar egen insamling av primärdata från forskningspersoner. Samtidigt innebär användningen av sekundärdata ett ansvar att hantera materialet etiskt.

Arbetet kan främst förstås i termer av inomvetenskaplig forskningsetik, då fokus ligger på hur tidigare forskning har valts ut, analyserats och tolkats. Detta innefattar frågor om transparens i urvalsprocessen, systematik i genomförandet samt kritisk granskning av studiernas kvalitet (Forsman 1997, s. 12).

Uppsatsen behandlar ett etiskt känsligt område då den berör våld mot kvinnor med intellektuell funktionsnedsättning, en grupp som kan betraktas som särskilt utsatt i samhället. Detta ställer krav på en varsam och respektfull framställning av forskningsresultat. En central etisk aspekt har därför varit att undvika att reproducera stereotyper eller förenklade föreställningar. Snarare än att tillskriva individer egenskaper eller ansvar för den utsatthet vi behandlar. Detta ligger i linje med Forsmans resonemang om forskningens moraliska dimension och forskarens ansvar i kunskapsproduktionen (Forsman 1997, s. 11).

De studier som inkluderats i uppsatsen förutsätts ha genomgått etisk prövning i enlighet med gällande forskningsetiska riktlinjer. Detta innefattar principer såsom informationskravet, samtyckeskravet, konfidentialitetskravet och nyttjandekravet. Eftersom denna uppsats bygger på redan publicerade artiklar har dessa etiska överväganden i första hand hanterats av de ursprungliga forskarna. Dock har en kritisk hållning intagits i granskningen av studiernas metodologiska och etiska kvalitet. I syfte att säkerställa att resultaten som presenteras vilar på ett tillförlitligt och etiskt genomfört underlag. Forsman betonar vikten av att reflektera över forskningens konsekvenser och de sammanhang i vilka kunskap produceras (Forsman 1997, s. 11–14).

Ett ytterligare etiskt övervägande rör urvalsprocessen av studier. Inom scopingstudier finns en viss flexibilitet i hur inklusions- och exklusionskriterier utvecklas under arbetets gång, vilket kan innebära en risk för selektivt urval. För att motverka denna risk har urvalsprocessen genomförts systematiskt och redovisats transparent. Detta innebär att sökstrategier, databaser och urvalskriterier har dokumenterats noggrant, vilket är centralt för att stärka uppsatsens trovärdighet och möjliggöra kritisk granskning. Detta kan kopplas till forskningsetiska krav på tydlighet och ansvar i forskningsprocessen (Forsman 1997, s- 14-15).

Etiska frågor uppstår även i tolkning och presentation av forskningsresultat. I en tematisk analys spelar forskarens tolkningar en central roll, vilket innebär att resultaten inte är neutrala utan formas genom analytiska val. Detta medför ett ansvar att reflektera över den egna positionen som forskare och hur denna kan påverka analysen. Forsman lyfter att forskning alltid är en del av ett större sammanhang där värderingar och perspektiv påverkar kunskapsproduktionen (Forsman 1997, s. 15–17). I linje med uppsatsens teoretiska utgångspunkter har reflektion gjorts kring hur tolkningar i analysen kan påverka förståelsen av materialet. Detta innebär att vissa perspektiv kan lyftas fram medan andra riskerar att osynliggöras.

En central etisk aspekt i uppsatsen rör öppenhet och transparens i forskningsprocessen. Vetenskapsrådet (2017) betonar att skribenter ska redovisa sina metoder, utgångspunkter och resultat på ett tydligt och ärligt sätt (Vetenskapsrådet 2017, s. 8). I denna uppsats har detta beaktats genom noggrann källhänvisning och tydlig redovisning av urval och analys, vilket möjliggör för läsaren att granska och följa forskningsprocessen.

Tillförlitligheten i uppsatsen avser i vilken utsträckning resultaten kan anses vara trovärdiga och hållbara. Detta innebär att reflektera över möjliga felkällor, såsom urvalsprocessen och tolkningen av det analyserade materialet. Samt att undvika att dra alltför långtgående slutsatser utifrån uppsatsens resultat.

Etiska begränsningar bör också uppmärksammas då uppsatsen enbart baseras på publicerad forskning, vilket kan innebära att vissa perspektiv inte inkluderas. Exempelvis erfarenheter som inte dokumenterats i vetenskapliga artiklar. Detta kan påverka vilka röster som synliggörs i analysen. Trots detta bedöms uppsatsen bidra med en relevant sammanställning av befintlig kunskap samt synliggöra centrala teman inom forskningsfältet. Denna scopingstudie har genomförts med beaktande av forskningsetiska principer, med särskilt fokus på respektfull presentation.

Kap 4

4. Resultat

I detta kapitel presenteras resultaten av de 11 vetenskapliga artiklar som utgör studiens empiriska material. För att ge en översikt över de inkluderade studierna presenteras först två tabeller som sammanfattar artiklarnas titel, land, studiedesign, syfte och huvudsakliga resultat. Därefter redovisas resultaten tematiskt, där materialet har organiserats i de tre övergripande teman. Indelningen har gjorts för att skapa struktur och tydlighet i presentationen av studiernas resultat.

Författare & Titel	Land	Studiedesign	Syfte	Resultat
Woodlock & Harris (2022), <i>You have to be really careful': technology and the abuse of women with intellectual and cognitive disabilities.</i>	Australien	Kvalitativ studie.	Att undersöka teknikrelaterat våld mot kvinnor med intellektuell funktionsnedsättning (IF).	I resultatet framkommer att teknik används för kontroll och trakasserier, vilket begränsar kvinnors handlingsutrymme.
Douglas & Harpus (2016), <i>Intellectual disabilities, domestic violence and legal engagement.</i>	Australien	Kvalitativ metod (narrativa intervjuer).	Syftet är att undersöka erfarenhet av våld och rättssystem hos kvinnor med IF.	Resultatet visar att bristande stöd och förståelse i rättssystem ökar utsattheten och begränsar hjälp.
Gill (2010), <i>Rethinking Sexual Abuse, Questions of Consent, and Intellectual Disability.</i>	USA	Teoretisk studie (fallanalys).	Att analysera synen på sexuellt våld och samtycke vid IF.	Resultatet visar att konstruktion av sårbarhet och bristande samtycke förstärker maktobalans.
Starke, Bertilsdotter Rosqvist & Kuosmanen (2016), <i>Eternal Children? Professionals' Constructions of Women with an Intellectual Disability Who are Victims of Sexual Crime.</i>	Sverige	Kvantitativ studie (explorativ studie).	Syftet är att undersöka hur yrkesverksamma konstruerar och använder begrepp som ålder i relation till personer med IF.	Resultatet visar att kvinnor med IF konstrueras som yngre än sin faktiska ålder, vilket påverkas av hur de blir bemötta. De framställs även som särskilt sårbara vilket legitimerar kontroll.
Li et al. (2023), <i>Partner Violence Hospitalizations Among Adults With Intellectual Disabilities.</i>	USA	Kvantitativ studie (retrospektiv kohortstudie).	Syftet med studien är att undersöka risken för sjukhusinläggning relaterade till våld i nära relationer för personer med och utan IF.	Personer med IF, särskilt kvinnor, har högre risk att läggas in på sjukhus till följd av våld i nära relationer.
Codina & Pereda (2022), <i>Characteristics and Prevalence of Lifetime Sexual Victimization Among a Sample of Men and Women with Intellectual Disabilities.</i>	Spanien	Kvantitativ studie.	Syftet är att undersöka förekomst av sexuell utsatthet hos personer med IF.	Hög förekomst av sexuell utsatthet, särskilt bland kvinnor. Förövaren var oftast känd och det var få fall som rapporterades.

Figur 4: Presentations tabell av artiklar 1–6

Författare & Titel	Land	Studiedesign	Syfte	Resultat
Morris, Camden-Smith & Batten (2020), <i>Self-reported experiences of intimate partner violence in a female forensic intellectual disability population.</i>	Storbritannien	Kvantitativ studie (tvärsnittsstudie).	Syftet är att undersöka våld i nära relationer hos kvinnor med IF inom rättsmedicinsk vård.	Resultatet visade höga nivåer av både utsatthet och utövande av våld, inklusive sexuellt våld.
McConnell & Phelan (2022), <i>Intimate partner violence against women with intellectual disability: A relational framework for inclusive, traumainformed social services.</i>	Kanada	Kvalitativ studie (pragmatisk ansats).	Syftet är att utveckla stödstrategier för kvinnor med IF i våldsamma relationer.	Ett stödjande ramverk med fokus på säkerhet, relationer och ökad självständighet.
Wolowicz & Jurczyk (2025), <i>Barriers to Disclosure of Sexual Abuse Experienced by Women With Intellectual Disabilities: A Qualitative Study.</i>	Polen	Kvalitativ studie (semistrukturerade intervjuer).	Att undersöka hinder för att avslöja sexuellt våld hos kvinnor med IF.	Resultatet visade svårigheter att identifiera våld på grund av kunskapsbrist, stereotyper och beroende.
Fyson & Patterson (2020), <i>Staff understandings of abuse and poor practice in residential settings for adults with intellectual disabilities.</i>	Storbritannien	Kvalitativ studie (semistrukturerade intervjuer).	Att undersöka hur personalen förstår begreppen våld och bristande omsorg samt relationen mellan dessa.	Personal hade svårt att skilja på våld och bristande omsorg, vilket kan bidra till att våld inte uppmärksammas.
Nijnatten & Heestermans (2010), <i>Interviewing victims of sexual abuse with an intellectual disability: a dutch single case study.</i>	Nederländerna	Kvalitativ fallstudie.	Att analysera intervjuer med personer med IF utsatta för sexuellt våld.	I resultatet framkom att kommunikation är komplex och kräver anpassning för att möjliggöra berättande.

Figur 5: Presentations tabell av artiklar 6–11

4.1 Olika typer av våld: fysiskt, psykiskt, sexuellt och ekonomiskt våld

I studien *Intellectual disabilities, domestic violence and legal engagement* av Douglas och Harpur (2016) framkommer flera relevanta aspekter av våld i nära relationer. Studien visar att kvinnor med intellektuell funktionsnedsättning utsätts för olika typer av våld, där såväl fysiskt som psykiskt och sexuellt våld förekommer. Våldet beskrivs ofta som långvarigt och eskalerande, och i flera fall mer omfattande än det som drabbar kvinnor utan funktionsnedsättning. Fysiskt våld framkommer i erfarenheterna hos sex kvinnor, som rapporterade fysisk misshandel som i flera fall var allvarlig och krävde sjukhusvistelse (Douglas & Harpur 2016, s.310). Det psykiska våldet framträder i form av kontroll, hot och isolering, där kvinnorna exempelvis hålls åtskilda från vänner, familj och stödresurser. Isoleringen beskrivs som en känsla av “överväldigande isolering” (Douglas & Harpur 2016, s.312–317), vilket indikerar att våldet även påverkar kvinnornas sociala liv och möjligheter till stöd.

Dessutom beskriver studien hur ekonomiskt våld kan ta sig uttryck i nära relationer. I ett fall framkommer att en kvinna fick sin ekonomi kontrollerad av sin partner, som utnyttjade hennes begränsade läs- och skrivförmåga. Kvinnan uppgav att hon, till följd av sina svårigheter att läsa, blev beroende av förövaren för att kunna ta ut pengar, vilket möjliggjorde ett fortsatt ekonomiskt utnyttjande (Douglas & Harpur 2016, s. 310). Detta visar hur ekonomiskt våld kan vara kopplat till beroendeförhållanden och vardagliga praktiska situationer.

I studien Woodlock och Harris (2022) framkommer ytterligare aspekter av våld i nära relationer, med särskilt fokus på teknologi. Studien visar att kvinnor med intellektuell eller kognitiv funktionsnedsättning utsätts för både direkt våld och nätbaserade övergrepp. Det psykiska våldet tar sig uttryck i form av övervakning, hot och trakasserier via digitala medier. Där förövare använder sms, sociala medier och andra tekniska enheter för att kontrollera och skrämja offret (Woodlock & Harris 2022, s. 953–954). Detta kan ta sig uttryck i upprepade kontaktförsök och trakasserier, där kvinnor beskriver hur förövare fortsätter att ta kontakt trots att de försöker bryta kommunikationen. Exempelvis genom att använda olika telefonnummer eller digitala plattformar (Woodlock & Harris 2022, s. 953–954).

Samtidigt framkommer att kvinnornas handlingsutrymme begränsas genom rekommendationer från omgivningen att minska eller avsluta användningen av teknik. Detta innebär i praktiken en inskränkning av deras vardag och sociala kontakter (Woodlock & Harris 2022, s. 958). Studien visar att kvinnorna oftast uppmanas att förändra sitt eget beteende för att undvika våld, snarare än att fokus riktas mot förövarens handlingar. Detta kan innebära att kvinnor avstår från att använda digitala plattformar som annars utgör viktiga sociala arenor. Vidare lyfter studien ekonomiska aspekter, där beroendet av teknik och hjälpmedel kan skapa förutsättningar för ekonomisk kontroll och manipulation (Woodlock & Harris 2022, s. 955–956). Teknologin framstår därmed både som ett verktyg för våldsutövning och som en faktor som påverkar kvinnors möjligheter att delta i sociala sammanhang.

Analysen av McArthurs fall i Gill (2010) visar att flera former av våld och maktrelationer framträder samtidigt. I beskrivningen av händelsen ges dock begränsat utrymme åt McArthurs egen upplevelse, medan större fokus riktas mot omgivningens tolkningar. Händelsen mellan McArthur och Harris beskrivs som en sexuell interaktion, där tolkningen av situationen varierar och där omgivningen inte erkänner den som ett övergrepp. I stället framställs händelsen på ett sätt som förskjuter fokus från övergreppet till McArthurs beteende. Samtidigt framkommer att

McArthur själv inte tillfrågats om sin upplevelse av situationen, vilket innebär att hennes egen röst och tolkning inte ger utrymme i beskrivningen av händelse. Det psykiska våldet tar sig uttryck genom förminskning och felaktiga tolkningar av hennes upplevelse. Skoldistriktet beskrev exempelvis händelsen som något som “antände hennes kvinnliga begär” snarare än ett övergrepp (Gill 2010, s. 206–207). Denna typ av beskrivning kan förstås som en form av skuldförskjutning, där ansvar indirekt läggs på den utsatta snarare än på förövaren.

Vidare framkommer inslag av institutionellt våld, då systemet inte förmådde skydda henne trots att det finns riktlinjer kring tillsyn. Både juridiska och skolrelaterade aktörer bidrog till att upprätthålla situationen genom sina tolkningar och bristande åtgärder. McArthurs anhöriga beskrev att hon långt efter händelsen uppvisade obehag i vardagliga situationer, såsom vid ombyte, samt uttryckte rädsla (Gill 2010, s. 207–208). Detta visar att konsekvenserna av våldet kvarstår över tid och påverkar hennes vardag och känsla av trygghet.

I studien *Partner Violence Hospitalizations Among Adults With Intellectual Disabilities* uppger Li et al. (2023) att en av fyra kvinnor i USA utsätts för någon form av våld i nära relationer under sin livstid. Våldet definieras som fysiskt, sexuellt och psykiskt våld samt stalking, och utövas av nuvarande eller tidigare partner (Li et al. 2023, s. 117). Studien visar att personer med intellektuell funktionsnedsättning löper en betydligt högre risk att utsättas för dessa former av våld i nära relationer jämfört med personer utan funktionsnedsättning. Särskilt framträdande är att kvinnor med intellektuell funktionsnedsättning utgör den mest utsatta gruppen. De har en avsevärt högre risk för våldsrelaterade sjukhusinläggningar än både män med och utan funktionsnedsättning samt kvinnor utan funktionsnedsättning (Li et al. 2023, s. 117–119).

Studien visar att sjukhus utgör en central kontaktpunkt för våldsutsatta, särskilt i situationer där våldet lett till allvarliga skador. Det framkommer att personer som har utsatts för våld i vissa fall har större kontakt med akutsjukvård än med rättssystemet. Det innebär att vården kan fungera som en viktig ingång till stöd och insatser (Li et al. 2023, s. 118). Resultaten visar även att personer med intellektuell funktionsnedsättning, särskilt kvinnor, i högre utsträckning läggs in på sjukhus till följd av våld i nära relationer. Detta tyder på att våldet inte bara förekommer mer i denna grupp, utan också i många fall är mer allvarligt eller leder till mer omfattande konsekvenser som kräver medicinsk vård (Li et al. 2023, s. 118).

Studien *Self-reported experiences of intimate partner violence in a female forensic intellectual disability population* av Morris, Camden-Smith och Batten (2020) undersöker våld i nära relationer. De beskriver att kvinnor med intellektuell funktionsnedsättning inom forensisk vård rapporterar en hög förekomst av våld i nära relationer. Samtliga fjorton deltagare uppgav att de har haft erfarenhet av någon form av våld i en intim relation, vilket inkluderade psykiskt, fysiskt och sexuellt våld (Morris, Camden-Smith & Batten 2020, s. 66–8). Resultaten tyder även på att deltagarna rapporterade liknande nivåer av att både utsättas för och utöva våld i relationer. Det kan tyda på att våldet ofta kunde vara ömsesidigt (Morris, Camden-Smith & Batten 2020, s. 6–8).

Det framgår att psykiskt våld var den vanligaste formen av våld, där samtliga kvinnor uppgav erfarenhet av psykisk aggression. Fysiskt våld var också förekommande, och en stor andel av kvinnorna rapporterade fysiska angrepp och skador till följd av våldet. Sexuellt våld förekom, där en betydande andel som hade rapporterat erfarenhet av sexuellt tvång (Morris, Camden-Smith & Batten 2020, s. 6-7). Studien visar att våld i nära relationer bland kvinnor med intellektuell funktionsnedsättning kan ta sig på olika uttryck. Olika former av våld kan ofta förekomma samtidigt, vilket tyder på att gränserna mellan att vara utsatt och att utöva våld inte alltid är tydliga.

I studien *Intimate partner violence against women with intellectual disability: A relational framework for inclusive, traumainformed social services* framkommer resultatbaserade på intervjuer med socialarbetare. Dessa visar att kvinnor med intellektuell funktionsnedsättning löper större risk att utsättas för våld i nära relationer. Gruppen tenderar att stanna längre i våldsamma relationer jämfört med kvinnor utan funktionsnedsättning (McConnell & Phelan 2022, s. e5156). Som nämnts i tidigare studie av Morris, Camden-Smith och Batten (2020) kan våld i nära relationer te sig på olika sätt, där både fysiskt, psykiskt och sexuellt våld förekommer (Morris, Camden-Smith & Batten 2020, s. 6–8).

McConnell och Phelan (2022) beskriver att våldet även kan inkludera begränsande och kontrollerande beteenden. Såsom att ta sig friheten att bestämma över kvinnors tillgång till sociala relationer och ekonomiska resurser (McConnell & Phelan 2022, s. e5156). Det framkommer vidare att kvinnors utsatthet påverkas av sociala och strukturella faktorer, där kön och funktionsnedsättning tillsammans skapar en särskild sårbarhet. Studien beskriver detta som en dubbel utsatthet. Där kvinnor med intellektuell funktionsnedsättning riskerar att stå mer

utanför samhället och ha mindre makt, vilket gör dem mer sårbara för våld (McConnell & Phelan 2022, s. e5157).

I relation till temat olika typer av våld, framträder sexuellt våld som en central form av utsatthet i studien av Nijnatten och Heestermans (2010). Begreppet sexuellt våld definieras som en allvarlig kränkning av den kroppsliga integriteten och kopplas till psykiska konsekvenser såsom trauma, rädsla och ångest (Nijnatten & Heestermans 2010, s. 392). Studien tar upp att denna typ av våld inte enbart påverkar individen i den specifika situationen, utan även kan få långvariga konsekvenser för det utsattes välbefinnande och vardag.

Samtidigt visar studien att sexuellt våld ofta innefattar både fysiska och psykiska dimensioner, där dessa inte alltid går att skilja åt. Exempel i materialet visar hur våldet kan ta sig uttryck genom både kroppsligt tvång och en stark rädsla för förövarens reaktioner. Denna rädsla kan exempelvis handla om oro att förövaren ska bli arg eller våldsam vid motstånd, vilket i sin tur påverkar möjligheten att säga ifrån eller agera i situationen. (Nijnatten & Heestermans 2010, s. 395–397). Undersökningen synliggör därmed hur sexuellt våld även kan vara nära sammankopplat med kontroll och rädsla, vilket bidrar till förstärkt utsatthet.

Slutligen visar Fyson och Patterson (2020) att deltagarnas förståelse av olika våldsformer i stor utsträckning baseras på lagstadgade riktlinjer snarare än egna erfarenheter (Fyson & Patterson 2020, s. 361). Detta innebär att definitioner av våld i hög grad formas av formella ramar, vilket kan påverka hur olika typer av våld identifieras och benämns i praktiken. Fysisk misshandel var den mest identifierade formen och nämndes av 77 % av deltagarna, ofta som den mest synliga och allvarliga (Fyson & Patterson 2020, s. 257). Ekonomisk misshandel identifierades av 63 %, psykologisk och emotionell misshandel av 48 %, medan sexuell misshandel nämndes av 41 %. Resultaten visar att psykiskt och sexuellt våld uppmärksammas i lägre grad, vilket indikerar att dessa former är mindre synliga eller svårare att identifiera i praktiken.

Sammantaget visar studierna att våld mot kvinnor med intellektuell funktionsnedsättning tar sig flera olika uttryck, där fysiskt, psykiskt, sexuellt och ekonomiskt våld ofta samverkar och överlappar varandra. Våldet framträder i både direkta handlingar och genom mer subtila former såsom kontroll, isolering och beroendeskapande situationer. Resultaten visar även att vissa former av våld, särskilt fysiskt våld, är mer synliga. Därmed de oftare uppmärksammas, medan psykiskt och sexuellt våld i större utsträckning riskerar att förbises.

4.2 Makt och maktrelationer: Kontroll och auktoritet

Vad gäller makt och maktrelationer synliggör Nijnatten och Heestermans (2010) flera nivåer av maktutövning. I relationen mellan förövare och offer framträder en tydlig asymmetri, där förövaren utövar kontroll genom både fysiska handlingar och emotionell påverkan. Offret anpassar sig utifrån rädsla, vilket begränsar möjligheten att uttrycka motstånd eller sätta gränser (Nijnatten & Heestermans 2010, s. 295–297). Fynden visar därmed hur makt utövas i relationer och hur den påverkar individens handlingsutrymme i vardagliga situationer.

Vidare framkommer att makt tar sig uttryck i själva intervjusituationen. Studien visar att den professionella har ett tolkningsföreträde och kan styra samtalet genom sina frågor. Detta skapar ett dilemma, då den professionella både förväntas stödja klienten i att formulera sina erfarenheter och samtidigt undvika att påverka berättelsen (Nijnatten & Heestermans 2010, s. 393–394, 398). Resultaten visar att vissa kommunikationssätt värderas högre än andra. Detta kan innebära att personer med intellektuell funktionsnedsättning får svårare att bli förstådda i professionella sammanhang. Materialet lyfter därför behovet av alternativa uttrycksformer, såsom teckningar, för att möjliggöra kommunikation.

Studien av Douglas och Harpur (2016) visar vidare hur maktrelationer formas både på individ- och strukturell nivå. På individnivå framkommer att kvinnors beslutsfattande påverkas av våldets allvar, stress och bristande stöd. Exempelvis beskriver kvinnorna en tvekan för att ansöka om skyddsorder på grund av utmattning och en känsla av att vara överväldigade av situationen. I en annan erfarenhet beskrivs mötet med polisen som nedlåtande och respektlöst. Där en kvinna uttrycker att “de ville verkligen göra dig dum”, vilket visar hur auktoritet kan påverka individens upplevelse av sig själv (Douglas & Harpur 2016, s. 310–313).

På strukturell nivå framkommer att olika institutionella aktörer, såsom barnskyddsmyndigheter, fattar beslut som direkt påverkar kvinnornas liv. Systemets regler och rutiner bidrar till att forma maktbalansen, då beslut ibland fattas utan full förståelse för kvinnors situation. Vidare beskrivs hur hanteringen av skyddsorder kan vara inkonsekvent, där vissa kvinnor erhåller ömsesidiga skyddsorder medan andra inte får något skydd alls. Detta skapar en upplevelse av förvirring och otillräcklighet samt påverkar kvinnornas känsla av

säkerhet (Douglas & Harpur 2016, s. 310–313). I linje med detta beskriver även Nijnatten och Heestermans (2010) hur makt kan utövas genom kontroll över kommunikation och uttrycksformer (Nijnatten & Heestermans 2010, s. 297).

I studien av Woodlock och Harris (2022) framträder maktrelationer på både individ- och strukturell nivå. På individnivå påverkas kvinnornas beslutsfattande av att ständigt behöva hantera risker kopplade till teknologi och säkerhet. Kvinnorna får i hög grad själva ansvara för att skydda sig mot digitala övergrepp, vilket begränsar deras möjligheter att agera. Vidare framkommer exempel på paternalistisk behandling i relation till vårdgivare och professionella, där tillgången till smartphones och internet begränsas. Kvinnorna beskrivs som oförmögna att fatta egna beslut, vilket bidrar till en upplevelse av maktlöshet (Woodlock & Harris 2022, s. 958, 966).

Strukturella aspekter av makt framträder genom bristande stöd och avsaknad av anpassade lösningar. Kvinnornas berättelser om digitalt våld ignoreras eller undervärderas, samtidigt som systemet inte tar hänsyn till deras behov av säker tillgång till teknik och kommunikation (Woodlock & Harris 2022, s. 955–956). Resultaten visar att teknologi fungerar både som ett verktyg för förövare och som en faktor som begränsar kvinnors handlingsutrymme genom omgivningens restriktioner. På liknande sätt som i Douglas och Harpur (2016) framkommer här hur ansvar och riskhantering i hög grad läggs på individen i fråga.

Studien av McConnell och Phelan (2022) framhäver att kvinnor med intellektuell funktionsnedsättning löper en ökad risk att utsättas för våld i nära relationer. Samt att de tenderar att stanna längre i våldsamma relationer. Vidare framkommer att våldet ofta innefattar kontrollerande beteenden, såsom att begränsa tillgången till sociala relationer och ekonomiska resurser (McConnell & Phelan 2022, s. e5156).

Resultaten tyder på att kvinnors utsatthet påverkas av både sociala och strukturella faktorer, där kön och funktionsnedsättning samverkar. Detta beskrivs som en dubbel utsatthet, där kvinnor med intellektuell funktionsnedsättning har mindre makt i samhället och därmed blir mer sårbara för våld (McConnell & Phelan 2022, s. e5157).

Våldsutsattheten kan förstärkas genom isolering och beroende, då förövaren begränsar kvinnornas kontakt med närstående och kontrollerar deras resurser. I detta sammanhang formas

svårigheter att lämna våldsamma relationer, bland annat då relationen kan uppfattas som en central del av deras sociala sammanhang (McConnell & Phelan 2022, s. e5157).

I linje med McConnell och Phelan (2022) redogör Gill (2010) för hur sexuella övergrepp kan förstås i relation till makt och auktoritet. Studien visar att övergrepp sker inom ramen för ojämlika relationer där kontroll är central. I fallet med Kaile McArthur framkommer att hon utsattes för sexuella handlingar av sin kamrattränare Robert Harris i skolmiljö (Gill 2010, s. 206). Händelsen beskrivs som en sexuell situation där Harris utnyttjade sin position och den institutionella kontexten. Då McArthur lämnades ensam med honom trots krav på tillsyn i hennes utbildningsplan.

Vidare framkommer att McArthur konstrueras genom motstridiga representationer, där hon både framställs som ett oskyldigt barn och som sexuellt aktiv (Gill 2010, s. 208). Resultaten visar att hennes erfarenheter tolkas av omgivningen snarare än att hon själv ges utrymme att definiera dem. Studien lyfter även hur normativa föreställningar om funktionsnedsättning påverkar synen på sexualitet. Där personer med funktionsnedsättning inte erkänns som sexuella aktörer med egen handlingsförmåga (Gill 2010, s. 210–211).

Ytterligare framkommer att institutionella strukturer bidrar till att upprätthålla dessa maktrelationer. Studien beskriver exempelvis en tystnadskultur där övergrepp inte rapporteras. Samtidigt som diskurser om sårbarhet kan bidra till att framställa personer med funktionsnedsättning som passiva. Detta påverkar hur deras erfarenheter förstås och bemöts (Gill 2010, s.210–211).

På liknande sätt som Gill (2010) redogör för hur föreställningar och normer påverkar hur individerna i fråga, förstås och positioneras. Behandlar Starke, Bertilsson Rosqvist och Kuosmanen (2016) visar hur kvinnor med intellektuell funktionsnedsättning ofta konstrueras i relation till föreställningar om bristande förmåga. Resultaten visar att dessa kvinnor riskerar att hamna utanför inkluderingsprocesser och därmed utsättas för större risker, såsom våld (Starke, Bertilsson Rosqvist & Kuosmanen 2016, s. 316). Samtidigt framkommer att det finns antaganden om att personer med intellektuell funktionsnedsättning utgör en homogen grupp med begränsad inlärningsförmåga.

Dessa föreställningar leder till att kvinnorna ofta beskrivs som barnsliga och yngre än vad de faktiskt är, det vill säga deras juridiska ålder, vilket benämns i studien *Eternal Children* (Starke, Bertilsdotter Rosqvist & Kuosmanen 2016, s. 316). Resultaten visar att denna konstruktion påverkar hur professionella bemöter kvinnorna, där deras faktiska ålder och erfarenheter åsidosätts (Starke, Bertilsdotter Rosqvist & Kuosmanen 2016, s. 319–320).

Vidare framkommer att dessa föreställningar legitimerar behovet av skydd och kontroll från professionella aktörer, vilket påverkar kvinnornas självbestämmande (Starke, Bertilsdotter Rosqvist & Kuosmanen 2016, s. 321).

I en nyligen publicerad studie av Wolowicz och Jurczyk (2025) framkommer att kvinnor med intellektuell funktionsnedsättning möter flera hinder i att avslöja sexuellt våld. Resultaten visar att svårigheter att identifiera och rapportera våld påverkas av faktorer såsom bristande sexualundervisning, sociala stereotyper och beroende av vårdgivare (Wolowicz & Jurczyk 2025, s.1). Beroendeförhållanden till familj, vårdgivare och andra stödpersoner bidrar till maktobalansen, vilket gör att offren inte berättar om våldet. Våldet som framkommer påvisas att utföras av personer som dessa kvinnor är beroende av i sin vardag. Detta blir därav ytterligare en försämrad möjlighet att söka stöd och hjälp (Wolowicz & Jurczyk 2025, s. 1). Denna redogörelse i enlighet med McConnell och Phelan (2022) som diskuterar hur beroendeförhållanden förstärker maktobalansen.

En annan aspekt Wolowicz och Jurczyk (2025) benämner är att bristande kunskap om sexualitet kan göra det svårt att identifiera övergrepp. Flera deltagare beskriver att de saknar tillräcklig kunskap för att avgöra vad som utgör våld, vilket påverkar möjligheten att uppmärksamma och rapportera det (Wolowicz & Jurczyk 2025, s. 2, 6).

Det framgår att kvinnor ofta möter ifrågasättanden när de berättar om sina erfarenheter, vilket kan leda till att inte bli betraktad som trovärdig. Detta bidrar till att vissa offer avstår från att berätta om våldet. Bland annat på grund av rädsla för konsekvenser såsom att förlora sitt boende eller försämma relationen till de personer i sin omgivning som ger stöd (Wolowicz & Jurczyk 2025, s. 2, 6, 9).

Fyson och Patterson (2020) menar att personal inom omsorgsverksamheter kan förstå våld som ett uttryck för ojämlika maktrelationer. Studiens resultat menar på att personal innehar en maktposition gentemot brukare, och att individer som annars har en begränsad position i

samhället kan utöva när de ges auktoritet i omsorgsmiljöer (Fyson & Patterson 2020, s. 357–369). Institutionella rutiner, såsom personlig omvårdnad, kan bidra till att normalisera gränsöverskridanden, vilket kan göra våld mindre synligt och svårare att identifiera (Fyson & Patterson 2020, s. 357–361).

Sammanfattningsvis visar studierna att makt och maktrelationer tar sig uttryck på flera nivåer, där kontroll och auktoritet utövas både i nära relationer och inom institutionella sammanhang. Fynden visar att makt påverkar deltagarens handlingsutrymme genom beroende, begränsningar och tolkningsföreträden. Samt att både individuella och strukturella faktorer bidrar till att upprätthålla dessa maktrelationer.

4.3 Interaktion mellan våld och funktionsnedsättning: Kommunikationsbarriärer, tillgång till stöd och resurser

Forskning visar att det finns ett samband mellan funktionsnedsättning och ökad risk för våldsutsatthet, där både individuella och strukturella faktorer har betydelse. Kommunikationsbarriärer, begränsad tillgång till stöd och beroenderelationer framträder som centrala aspekter i flera studier. Dessa faktorer påverkar inte enbart individens situation i vardagen utan lyfts även i forskning som betydelsefulla i relation till utsatthet för våld.

I en studie av Morris, Camden-Smith och Batten (2020) framkommer att kvinnor med intellektuell funktionsnedsättning rapporterar höga nivåer av våld i nära relationer. Där utsatthet ofta förekommer i kombination med komplexa relationsmönster (Morris, Camden-Smith & Batten 2020, s. 1). Studien visar att våldet inte alltid framträder som en enskild händelse, utan som en del av pågående relationer där olika former av utsatthet kan överlappa varandra.

Woodlock och Harris (2022) beskriver i sin studie hur kvinnor med intellektuella funktionsnedsättningar kan vara särskilt utsatta för teknikbaserade övergrepp. Studien uppmärksammar hur den ökade användningen av digital teknik skapar nya former av kontroll och övervakning. Författarna framhåller att begränsad digital kompetens kan göra det svårare att förstå och hantera dessa situationer. Vidare påvisas att avsaknad av stöd från omgivningen

kan förstärka denna utsatthet, då studiens målgrupp i högre grad kan bli beroende av andra i sin användning av teknik (Woodlock & Harris, 2022). I likhet med detta beskriver Morris, Camden-Smith och Batten (2020) att kvinnor med intellektuell funktionsnedsättning ofta lever i sociala sammanhang präglade av isolering och begränsade sociala nätverk. Studien lyfter att faktorer såsom låg socioekonomisk status, begränsad tillgång till stöd samt beroende av andra i vardagen kan bidra till en ökad sårbarhet i nära relationer (Morris, Camden-Smith & Batten 2020, s. 2–3).

Även Codina och Pereda (2022) betonar att beroendeställningar kan ha betydelse för individens utsatthet. Studien beskriver hur personer med intellektuella funktionsnedsättningar ofta är beroende av vårdgivare i olika delar av vardagen, vilket kan påverka deras möjlighet att sätta gränser och identifiera oönskade handlingar. Författarna framhåller att sådana beroenderelationer kan bidra till ökad risk för våld särskilt i situationer där gränser mellan omsorg och fysisk kontakt kan bli otydliga (Codina & Pereda, 2022). Morris, Camden-Smith och Batten visar vidare att beroenderelationer till partners kan vara en central faktor i kvinnornas livssituation. Där relationen både kan innebära stöd och samtidigt utgöra en riskfaktor. Studien lyfter att svårigheter att rapportera våld, i kombination med beroende av förövaren, kan bidra till att våldsutsatthet kvarstår över tid (Morris, Camden-Smith & Batten 2020, s. 3).

Woodlock och Harris (2022) beskriver även att tillgång till stöd kan påverka hur individer hanterar risker kopplade till teknik. Studien visar att kvinnor som deltog i fokusgrupper och fick rådgivning uppvisade en ökad förståelse för digitala risker. De kunde i större utsträckning identifiera potentiellt skadliga situationer och utveckla strategier för att hantera dem. Författarna lyfter att stödinsatser därmed kan ha betydelse för hur individer använder teknik och uppfattar risker i digitala miljöer (Woodlock & Harris 2022, s. 953–954, 958).

Gill (2010) lyfter, med stöd i tidigare forskning, att personer med intellektuell funktionsnedsättning generellt löper en högre risk att utsättas för övergrepp. I studien presenteras ett fall där en individ, McArthur, utsattes för sexuellt övergrepp inom en skolmiljö. I detta fall framkommer att den individuella utbildningsplanen kräver kontinuerlig vuxenövervakning. Samtidigt upprätthålls inte detta. Det innebär att hon lämnas ensam med förövaren. Studien beskriver detta som en brist i det ansvar som institutionen hade att säkerställa trygghet (Gill 2010, s. 206).

Vidare redogör Gill för hur händelsen efteråt beskrevs av skoldistriktets experter. I stället för att definiera situationen som ett övergrepp, beskrevs den som ett uttryck för sexuell nyfikenhet (Gill 2010, s. 207). Detta framgår som ett exempel på hur händelser kan tolkas olika inom institutionella sammanhang. I beskrivningen framkommer även att individens egen upplevelse inte fick samma utrymme i bedömningen av situationen.

Codina och Pereda (2022) redogör vidare om förekomsten av sexuell utsatthet bland personer med intellektuella funktionsnedsättningar. Författarna framhåller att utsattheten inte enbart kan kopplas till individens funktionsnedsättning, utan att flera faktorer samverkar. Studien lyfter att svårigheter att förstå och tolka sociala och fysiska gränser kan påverka individens situation. Detta kan exempelvis handla om att skilja mellan acceptabel och oacceptabel fysisk kontakt (Codina & Pereda, 2022).

Författarna undersöker vidare att begränsad tillgång till sexualundervisning och information om relationer kan påverka individens kunskap, om vad som utgör gränsöverskridande (Codina & Pereda 2022, s. 2). Studien lyfter att detta kan göra det svårare att identifiera riskfyllda situationer. I samband med Woodlock och Harris (2022) framkommer att tillgång till kunskap och stöd är en faktor som har betydelse för hur individer hanterar olika situationer.

Resultaten i studien visar att anmälningsprocessen kan innebära ytterligare svårigheter för personer med intellektuella funktionsnedsättningar. Enligt författarna kan individer mötas ifrågasättande kring sin trovärdighet och kapacitet, vilket kan påverka hur deras berättelser tas emot (Codina & Pereda 2022, s. 3–4). Morris, Camden-Smith och Batten (2020) påpekar även att svårigheter att rapportera våld är en återkommande aspekt, där faktorer såsom rädsla, beroende och bristande stöd kan påverka individens möjligheter att berätta om sina erfarenheter. Dessa hinder kan bidra till att våldet i vissa fall förblir oupptäckt eller inte leder till vidare åtgärder (Morris, Camden-Smith & Batten 2020, s. 3)

Studien visar att även 35 procent av deltagarna uppgav att de hade upplevt någon form av sexuell utsatthet under sin livstid. Den vanligaste formen som rapporterades var oönskad beröring, såsom smekningar (Codina & Pereda 2022, s. 1). Vidare framkommer att förövaren i många fall var en person som individen redan kände. Detta beskrivs i studien som en återkommande aspekt i utsattheten.

Sammanfattningsvis beskriver de olika studierna att kvinnor med intellektuella funktionsnedsättningar kan befinna sig i situationer där flera faktorer samverkar. Kommunikationsbarriärer, beroenderelationer och begränsad tillgång till stöd och resurser lyfts återkommande i forskningen. Studierna beskriver även att tillgång till stöd, kunskap och utbildning kan ha betydelse för hur individer uppfattar och hanterar olika situationer.

4.4 Analys

Våldets mångdimensionella karaktär

Studierna visar sammantaget att våld mot kvinnor med intellektuell funktionsnedsättning sällan framträder som isolerade händelser: Snarare mer som sammanflätade former av fysiskt, psykiskt, sexuellt och ekonomiskt våld (Douglas & Harpur 2016; Woodlock & Harris 2022; Nijnatten & Heestermans 2010). Exempelvis beskriver Douglas och Harpur (2016) hur fysiskt våld samexisterar med psykisk kontroll och ekonomiskt beroende. Medan Woodlock och Harris (2022) visar hur psykiskt våld även tar digitala uttryck genom övervakning och trakasserier. Även Nijnatten och Heestermans (2010) lyfter hur sexuellt våld ofta innefattar både fysiska och psykiska dimensioner, vilket ytterligare understryker våldets komplexitet.

Även Morris, Camden-Smith och Batten (2020) visar att våld sällan framträder i enbart en form. I deras studie rapporterade samtliga deltagare erfarenhet av någon form av våld i nära relationer, där psykiskt, fysiskt och sexuellt våld ofta förekom parallellt. Särskilt psykiskt våld framträdde som vanligt, men även fysiskt och sexuellt våld var återkommande inslag. Resultaten visar dessutom att flera av kvinnorna både hade erfarenhet av att utsättas för och utöva våld (Morris, Camden-Smith & Batten 2020). Detta tyder på att våldet i vissa relationer kan vara ömsesidigt och svårt att avgränsa till tydliga roller mellan offer och förövare. Det förstärker även bilden av våld som ett komplext och relationellt fenomen, där olika former av våld och maktutövning samverkar.

Utifrån Michael Foucault kan detta förstås som att makt inte enbart utövas genom enskilda våldshandlingar, utan genom ett nätverk av relationer där kontroll etableras och reproduceras. Våldet blir därmed inte bara fysiskt, utan också en del av en bredare maktutövning som

begränsar kvinnors handlingsutrymme i flera dimensioner samtidigt. Morris, Camden-Smith (2020) bidrar här med en ytterligare dimension. Eftersom deras resultat visar att våld i vissa relationer inte enbart är enkelriktade utan kan präglas av ömsesidighet. Detta innebär däremot inte att maktförhållanden är jämlika, utan snarare att våldet kan utvecklas i relationer där båda parter agerar inom ramen för asymmetrisk maktrelation. Detta innebär att våldet inte enbart kan förstås som handlingar i enskilda situationer. Det kan också förstås som något som genomsyrar vardagen och formar individens möjligheter att agera, fatta beslut och skapa relationer.

Kontroll, beroende och ekonomiskt våld

Flera studier visar att ekonomiskt våld och beroendeförhållanden spelar en central roll i våldsutsattheten (Douglas & Harpur 2016; Woodlock & Harris 2022). I Douglas och Harpur (2016) framkommer hur en kvinnas begränsade läs- och skrivförmåga utnyttjas för ekonomisk kontroll, medan Woodlock och Harris (2022) visar hur beroende av teknik och stöd kan skapa nya former av kontroll. I båda fallen framträder ett mönster där förövaren inte enbart utövar våld genom direkta handlingar, utan genom att kontrollera resurser som är nödvändiga för vardagligt liv.

Detta kan analyseras genom Foucaults förståelse av makt som relationell, där makt uppstår i beroendeförhållanden snarare än enbart genom direkt tvång. Förövarens kontroll över resurser, såsom ekonomi eller teknik, kan därmed förstås som en form av maktutövning. Detta begränsar individens handlingsutrymme utan att nödvändigtvis ta sig uttryck i direkt våld. Denna typ av kontroll kan vara särskilt effektiv, då den ofta är mindre synlig och därmed svårare att identifiera både för individen själv och för omgivningen.

Samtidigt synliggör dessa resultat hur ekonomiskt våld ofta är mindre synligt än fysiskt våld. Detta bekräftas även av Fyson och Patterson (2020), där ekonomiskt våld identifieras i lägre grad än fysisk misshandel. Detta indikerar att vissa former av våld är mer normaliserade eller svårare att identifiera i praktiken, vilket kan bidra till att de fortgår under en längre tid utan att uppmärksammas.

Sexualiserat våld och institutionell tolkning

Sexuellt våld framträder som en central form av utsatthet i flera studier (Gill, 2010; Nijnatten & Heestermans, 2010; Li et al., 2023). Samtidigt visar Gills (2010) fall att sexuellt våld inte alltid erkänns som våld, utan kan omtolkas av omgivningen. I McArthurs fall beskrivs händelsen som en sexuell nyfikenhet snarare än övergrepp, vilket innebär att hennes erfarenhet inte erkänns.

Detta kan förstås genom Foucaults begrepp om makt och kunskap, där vissa aktörer har tolkningsföreträde att definiera vad som räknas som våld. Det är därmed inte enbart handlingen i sig som avgör, utan hur den tolkas inom institutionella sammanhang. Genom denna lins blir det tydligt att våld inte enbart handlar om vad som sker, utan om vilka berättelser som ges legitimitet och vilka som ifrågasätts.

Här blir även Kimberly Crenshaws intersektionella perspektiv centralt. Kvinnor med intellektuell funktionsnedsättning befinner sig i skärningspunkten mellan kön och funktionalitet, vilket kan bidra till att deras erfarenheter av sexuellt våld i lägre grad erkänns. Detta kan förstås som att deras position i flera maktordningar samtidigt leder till att inte fullt ut passa in i etablerade förståelser av våldsutsatthet. Därmed riskerar deras erfarenheter att marginaliseras eller omtolkas på ett sätt som begränsas individernas möjligheter att bli trodda.

Psykiskt våld och osynliga kontrollformer

Psykiskt våld framträder i flera studier som en central, men mindre synlig, form av våld (Douglas & Harpur, 2016; Woodlock & Harris, 2022). Det uttrycks genom isolering, hot, övervakning och kontroll, vilket i vissa fall beskrivs som en "överväldigande isolering" (Douglas & Harpur 2016, s. 312–317). Denna typ av våld påverkar individens vardag på ett genomgripande sätt, då den begränsar sociala relationer och tillgång till stöd.

I relation till Foucault kan detta förstås som en form av makt som verkar genom subtila mekanismer snarare än genom direkta tvång. Kontroll genom isolering eller övervakning kan ses som en disciplinär form av makt, där individens beteende formas och begränsas utan att

öppet våld alltid är synligt. Detta innebär att individen kan anpassa sitt beteende utifrån rädsla eller förväntningar, snarare än genom direkt tvång.

Detta förklarar även varför psykiskt våld i lägre grad definieras (Fyson & Patterson 2020), då dessa former inte alltid passar in i traditionella definitioner av våld. Det kan också bidra till att omgivningen i mindre utsträckning ingriper, vilket ytterligare förstärker utsattheten.

Intersektionell utsatthet och ökad risk

Studierna visar att personer med intellektuell funktionsnedsättning löper en ökad risk att utsättas för våld (Li et al., 2023), och att våldet är mer omfattande och långvarigt (Douglas & Harpur, 2016). Detta tyder på att våldsutsattheten inte enbart handlar om individuella faktorer, utan om bredare strukturella villkor. Utifrån Crenshaws intersektionella perspektiv kan detta förstås som en konsekvens av att flera maktordningar samverkar. Kvinnor med intellektuell funktionsnedsättning påverkas både av könsrelaterad ojämlikhet och av positioner kopplade till funktionsnedsättning. Detta skapar en särskild form av utsatthet. Denna position innebär inte endast, i detta fall, en ökad risk för våld. Det innebär även att deras erfarenheter kan vara svårare att synliggöra inom befintliga strukturer.

Denna dubbla position kan bidra till att de löper högre risk att utsättas för våld, samtidigt som deras utsatthet i lägre grad uppmärksammas och deras möjligheter att få stöd begränsas. Detta visar hur våld inte enbart kan förstås som ett individuellt problem, utan som en konsekvens av samverkande maktstrukturer.

Sammanfattningsvis visar analysen att våld mot kvinnor med intellektuell funktionsnedsättning inte kan förstås som enskilda handlingar. Det förstås snarare som en del av komplexa maktrelationer där olika former av våld samverkar. Genom Foucaults perspektiv synliggörs hur makt verkar genom både direkta och subtila former av kontroll. Där våld kan ta sig uttryck genom såväl fysiska handlingar som genom begränsningar av resurser, sociala relationer och handlingsutrymme. Samtidigt bidrar Crenshaws intersektionella teori till att förstå varför just denna grupp är särskilt utsatt, genom att belysa hur flera maktordningar samverkar och förstärker varandra.

Våldet framträder därmed som mångdimensionellt, relationellt och strukturellt förankrat, vilket innebär att det inte enbart handlar om individuella handlingar, utan om bredare sociala och institutionella sammanhang som möjliggör och upprätthåller våldet.

Kap 5

I detta kapitel diskuteras resultat i relation till scopingstudiens resultat och de teoretiska perspektiv som nämns. Kapitlet innehåller en sammanfattning av resultaten, en diskussion om metodens styrkor och begränsningar samt en fördjupad resultatdiskussion. Avslutningsvis behandlas behov av vidare forskning tillsammans med resultatens betydelse.

5. Diskussion

Kvinnor med intellektuell funktionsnedsättning kan ha eget handlingsutrymme men detta begränsas ofta av beroenderelationer till både förövare och institutionella aktörer. Genom att använda Foucaults perspektiv blir det således möjligt att analysera hur makt verkar på flera nivåer och i olika relationer samtidigt. Våld kan därför inte enbart förstås som en individuell handling, utan som en del av ett komplext nätverk av maktrelationer. Förövare, yrkesprofessionella och juridiska aktörer bidrar alla till att forma villkoren för en kvinna med intellektuell funktionsnedsättning med erfarenhet av våld i nära relationer. Detta möjliggör en fördjupad förståelse av hur våld både uppstår och upprätthålls i skärningspunkten mellan individuella relationer och strukturella sammanhang.

Till skillnad från ett mer traditionellt maktbegrepp, där makt förstås som något en person eller institution besitter och utövar över en annan, erbjuder Foucault ett perspektiv. Ett perspektiv där makt i stället förstås som något relationellt och cirkulerande. Detta innebär att makt inte enbart utövas uppifrån och ned, utan verkar i alla relationer och sammanhang samtidigt. För kvinnor med intellektuell funktionsnedsättning blir detta särskilt relevant. Detta eftersom deras utsatthet inte enbart formas av enskilda förövare, utan av ett samspel mellan relationer, normer och institutioner. Foucaults perspektiv tillför därmed något som mer individcentrerade teorier riskerar att missa, nämligen hur strukturer och diskurser aktivt formar vad som är möjligt att säga, göra och bli trodd på.

Foucaults maktteori synliggör hur makt verkar genom strukturer och diskurser. Medan Crenshaws intersektionella perspektiv bidrar med en förståelse av hur dessa strukturer drabbar olika individer på olika sätt beroende på deras sociala position. För kvinnor med intellektuell funktionsnedsättning innebär detta att maktens effekter inte är likformiga. I stället förstärks och formas de av hur kön och funktionsnedsättning samverkar i en specifik kontext. De två

teorierna kompletteras därmed varandra. Foucault förklarar hur makt fungerar, medan Crenshaw förklarar vem som drabbas hårdast och varför.

Samtidigt finns det vissa begränsningar med de valda teorierna. Foucaults perspektiv är relativt abstrakt och fokuserar främst på hur makt verkar genom strukturer, institutioner och diskurser. Det kan innebära en risk, att individens egna erfarenheter och handlingsutrymme hamnar i bakgrunden. Foucault behandlar inte heller specifikt hur kön och funktionsnedsättning samverkar. Därför behöver teorin kompletteras med ett intersektionellt perspektiv. Även Crenshaws teori har vissa begränsningar. Intersektionalitet gör det möjligt att förstå hur maktordningar samverkar, men samtidigt kan perspektivet bli brett och svårt att avgränsa. Det finns en risk att analysen blir för omfattande om allt för många kategorier inkluderas samtidigt. I denna uppsats har fokus därför främst legat på kön och intellektuell funktionsnedsättning, eftersom dessa kategorier bedömts vara mest relevanta för uppsatsens syfte.

Gills studie kan fördjupas genom Foucaults syn på makt som något produktivt och relationellt. I studien framkommer att sexuella övergrepp inte enbart handlar om individuella handlingar, utan om ojämlika maktrelationer där kontroll och auktoritet är centrala (Gill, 2010). Exemplet med Kaile McArthur visar hur förövaren, genom sin roll som kamratränare, kunde utnyttja både sin position och den institutionella kontexten för att utöva kontroll. Utifrån Foucault kan detta förstås som att makt inte enbart verkar genom direkta handlingar, utan även genom de strukturer och relationer som möjliggör dessa handlingar.

Vidare synliggör Gills analys hur makt utövas genom socialt konstruerade föreställningar om kön och funktionsnedsättning. McArthur positioneras genom motstridiga representationer, som både oskyldig och sexuellt aktiv, vilket påverkar hur hennes erfarenheter tolkas av omgivningen. I linje med Foucaults betoning på att makt verkar genom produktion av kunskap och diskurser, kan detta förstås som att hennes sexualitet inte erkänns utifrån hennes egen röst. Det formas snarare av andras tolkningar och normer. Detta bidrar till att begränsa hennes handlingsutrymme och möjligheter att bli förstådd som en självständig aktör.

Utifrån Crenshaws intersektionella perspektiv kan detta också förstås som att McArthurs erfarenheter formas i skärningspunkten mellan kön och funktionsnedsättning. Hon positioneras inte enbart som kvinna eller som en person med intellektuell funktionsnedsättning, utan hennes utsatthet formas av hur dessa kategorier samverkar. Detta kan bidra till att hennes erfarenheter

i lägre grad erkänns inom etablerade förståelser av sexuellt våld. Då riskerar hon att betraktas som både mindre trovärdig och mindre kapabel att förstå eller beskriva sin egen situation. På så sätt blir hennes utsatthet inte bara en följd av övergreppen i sig, utan också av hur omgivningen tolkar hennes erfarenheter. Detta utifrån stereotypa föreställningar om kön, sexualitet och funktionsnedsättning.

Det är här också värt att problematisera användningen av Foucaults teori i detta sammanhang. Foucault utvecklade sina maktanalyser utan att specifikt adressera funktionsnedsättning eller genus som intersektionella kategorier. En risk med att applicera hans teori är därför att de specifika erfarenheter som kvinnor med intellektuell funktionsnedsättning bär på kan abstraheras bort till förmån för strukturella analyser. Samtidigt är det just denna förmåga att synliggöra strukturer som gör teorin värdefull i detta sammanhang. Så länge den kombineras med ett tydligt fokus på kvinnornas egna erfarenheter och röster.

Gills studie visar även hur institutionella strukturer, såsom en tystnadskultur, bidrar till att upprätthålla maktrelationer. Utifrån Foucaults perspektiv kan detta tolkas som att makt verkar genom de institutionella sammanhang där vissa röster ges legitimitet medan andra marginaliseras. Samtidigt riskerar diskurser om sårbarhet att reproducera bilden av personer med funktionsnedsättning som passiva, vilket ytterligare förstärker dessa maktobalanser.

Ett centralt begrepp hos Foucault är motstånd. Han menar att där makt finns, finns också alltid motstånd. För kvinnor med intellektuell funktionsnedsättning kan detta motstånd ta sig uttryck på sätt som inte alltid är synliga eller tolkade som motstånd av omgivningen. Tystnad, undvikande eller till synes passivt beteende kan i vissa fall vara strategier för överlevnad snarare än tecken på passivitet. Detta perspektiv är viktigt eftersom det utmanar bilden av dessa kvinnor som enbart offer, och istället öppnar för en förståelse av dem som aktörer som navigerar komplexa och begränsande strukturer.

Med stöd i Foucaults maktteori är det rimligt att anta att Gills studie illustrerar hur makt verkar på flera nivåer samtidigt, genom individuella relationer, sociala normer och institutionella praktiker. Genom Foucault kan detta förstås som ett komplext nätverk av maktrelationer där kontroll inte enbart utövas genom övergreppet i sig, utan även genom hur individens identitet, röst och handlingsutrymme formas av omgivningen. Domare och juridiska aktörer kan därmed

förstås som en del av de processer som både upprätthåller och reproducerar makt. Exempelvis genom att avgöra vilka berättelser som anses trovärdiga eller vilka erfarenheter som erkänns.

Utifrån ett intersektionellt perspektiv blir det också tydligt att kvinnor med intellektuell funktionsnedsättning kan möta särskilda hinder i juridiska sammanhang. Deras berättelser riskerar att bedömas utifrån stereotypa föreställningar om både kön och funktionsnedsättning. Detta kan innebära att deras erfarenheter ifrågasätts i högre grad eller att de inte betraktas som tillräckligt trovärdiga för att bli tagna på allvar. På så sätt riskerar juridiska processer att återskapa samma maktstruktur som de egentligen är avsedda att motverka.

5.1 Sammanfattning

Sammanfattningsvis visar uppsatsens resultat att våld mot kvinnor med intellektuell funktionsnedsättning är ett komplext och mångdimensionellt fenomen. De typer av våld som träder fram i forskningen är främst fysiskt, psykiskt, sexuellt och ekonomiskt våld, vilket oftast integreras och förstärker varandra. Detta bidrar till att våldet kan vara svårt att identifiera, särskilt när det tar sig till uttryck genom mindre synliga former av kontroll. Vidare visar analysen att maktrelationer är centrala för att förstå karaktären av våldet. Detta beskrivs i forskningen genom beroendeförhållanden, begränsat handlingsutrymme och genom att vissa aktörer ges tolkningsföreträde. Maktrelationer träder fram både i relationen mellan kvinnor och våldsutövare, där kontroll och beroende är centrala. Samt i mötet med institutionella aktörer och professionella.

Maktrelationerna mellan kvinnor med intellektuell funktionsnedsättning och våldsutövare kan förstås som ojämlika relationer. Förövaren utövar kontroll genom både direkta handlingar och mer subtila former av påverkan, exempelvis genom isolering eller begränsning av resurser. Detta påverkar kvinnors möjligheter att agera och lämna våldsamma situationer.

Genom ett intersektionellt perspektiv träder det fram hur kön och funktionsnedsättning samverkar och skapar en särskild form av utsatthet. Denna position innebär inte endast en ökad risk för våld, utan också att kvinnors erfarenheter i vissa fall osynliggörs eller ifrågasätts. Det intersektionella perspektivet bidrar här med en förståelse av hur olika maktordningar inte verkar separat utan förstärker varandra. Att vara kvinna innebär en viss utsatthet, att ha

intellektuell funktionsnedsättning innebär en annan. I skärningspunkten mellan dessa skapas en särskild och sammansatt sårbarhet som varken köns- eller funktionsnedsättning perspektivet ensamt kan fånga.

5.2 Metoddiskussion

Denna studie har genomförts som en scopingstudie enligt Arksey och O'Malleys (2005) ramverk. Denna metod valdes eftersom syftet var att kartlägga och ge en bred översikt över befintlig forskning. Snarare än att värdera evidensens kvalitet på ett djupgående sätt, vilket är kännetecknande för en systematisk review. En styrka med denna ansats är att den möjliggör en bred kartläggning av ett forskningsfält och synliggör både vad som finns och vad som saknas i litteraturen.

Metoden gjorde det möjligt att inkludera både kvalitativa och kvantitativa studier, vilket bidrog till en mer omfattande förståelse av fenomenet. Att inkludera både kvalitativa och kvantitativa studier kan ses som en styrka eftersom dessa bidrar till olika typer av kunskap. Kvantitativa studier kan synliggöra omfattningen av våldet och vilka grupper som är särskilt utsatta. Medan kvalitativa studier kan bidra med en djupare förståelse för kvinnors erfarenheter och upplevelser. Kombinationen av dessa perspektiv ger en mer nyanserad bild av fenomenet än om endast en typ av studie inkluderats. Samtidigt kan variationen mellan studiernas design, urval och analysmetoder göra det svårare att jämföra resultaten direkt. Detta kan påverka möjligheten att dra tydliga slutsatser om samband och orsaker.

För att analysera och strukturera det insamlade materialet användes en tematisk analys inspirerad av Braun och Clarke (2006). Denna metod innebär att materialet systematiskt kodas och grupperas i teman utifrån återkommande mönster i innehållet. Valet av tematisk analys möjliggör en flexibel men strukturerad bearbetning av studiernas resultat, vilket bedömdes som lämpligt givet materialets sammansatta karaktär (Braun & Clarke, 2006; Arksey & O'Malley, 2005). Braun och Clarke beskriver tematisk analys som en flexibel metod som kan användas inom flera olika teoretiska perspektiv. Metoden ger forskaren möjlighet att identifiera både tydliga och mer underliggande mönster i materialet (Braun & Clarke 2006, s. 78–79). Samtidigt innebär den flexibiliteten att det ställs höga krav på att man är tydlig med hur

analysen har gått till. För att stärka studiens trovärdighet har teman och kategorier därför kontinuerligt relaterade till studiens syfte och frågeställningar.

En ytterligare styrka med scopingstudie som metod är att den lämpar sig väl för forskningsområden där kunskapsläget fortfarande är splittrat och begränsat. Forskningen om våld mot kvinnor med intellektuell funktionsnedsättning består av studier med olika syften, metoder och definitioner. Det gör det svårt att genomföra en mer avgränsad systematisk översikt (Arksey & O'Malley 2005, s. 20–21). Genom att använda en scopingstudie blev det i stället möjligt att inkludera studier med varierande metodologiska ansatser. Därigenom skapas en bredare förståelse av hur våld, beroende och maktrelationer beskrivs i forskningsfältet.

En begränsning med studien är att sökningen begränsades till ett antal utvalda databaser och sökord, vilket innebär att relevanta studier kan ha missats. Dessutom inkluderades enbart studier skrivna på engelska och svenska, vilket kan ha exkluderat forskning från andra språkkontexter. Vad gäller den tematiska analysen bör det noteras att temaidentifiering alltid innebär ett visst tolkningsutrymme. De teman som identifierats i denna studie är således ett resultat av författarnas tolkningar av materialet, vilket innebär att andra forskare potentiellt hade kunnat identifiera andra teman eller strukturera materialet på ett annat sätt. Detta är en inneboende begränsning i kvalitativa analysmetoder.

Litteratursökningen genomfördes i fyra databaser: PsycInfo, Sociological Abstracts, Scopus och ERIC via EBSCO. Valet av databaser grundades i Malmö universitetsbiblioteks sökguide och syftade till att fånga ett brett spektrum av forskning inom psykologiska, sociologiska och utbildningsvetenskapliga aspekter. Variationen av databaser kan ses som en styrka då de ökar möjligheten att inkludera studier från olika forskningsfält. Samtidigt kan valet av databaser ha påverkat vilka studier som identifierades, då andra relevanta databaser kan ha exkluderats. Sökstrategier utformades utifrån studiens syfte, frågeställningar och centrala begrepp relaterade till: kvinnor, intellektuell funktionsnedsättning, våld, makt samt maktrelationer. Trots användningen av centrala begrepp och användning av flera synonymer, finns en risk att relevanta studier inte identifierats, då olika studier kan använda varierande begrepp.

Ytterligare en eventuell begränsning är att enbart publicerade och vetenskapliga artiklar inkluderades. Det innebär att annan typ av material, såsom rapporter från myndigheter, avhandlingar och annan litteratur, exkluderades. Detta kan ha påverkat resultatet eftersom

sådan litteratur ibland innehåller kunskap om särskilt utsatta grupper eller annat av vikt, som ännu inte publicerats i vetenskapliga tidskrifter. Samtidigt kan valet att enbart inkludera vetenskapligt granskade artiklar ses som en styrka. Eftersom det bidrar till att säkerställa att de studier som ingår i översikten håller en viss vetenskaplig kvalitet och har genomgått en granskningsprocess innan publicering.

Urvalsprocessen baserades på inklusions- och exklusionskriterier, där endast vetenskapligt granskade artiklarna (peer reviewed) inkluderades. Detta i syfte att säkerställa studiernas vetenskapliga kvalitet och tillförlitlighet. Studierna skulle behandla kvinnor med intellektuell funktionsnedsättning i relation till våldsutsatthet samt belysa makt eller maktrelationer. Vidare inkluderades studier publicerade mellan år 2000 och 2025, detta för att fånga både tidigare och mer aktuell forskning inom området. Samtidigt kan kriterierna ha lett till att vissa relevanta studier exkluderats, exempelvis studier publicerade utanför det valda tidsspannet. Även studier publicerade på andra språk än engelska exkluderats, eftersom sökningarna gjordes på engelska.

Urvalsprocessen genomfördes i flera steg, där titlar, abstrakt och slutgiltig fulltext granskades och lästes. Denna stegvisa process kan ses som en styrka då den bidrog till ett mer noggrant urval. Samtidigt baseras urvalet på forskarens egna bedömningar vilket kan påverka vilka studier som inkluderats och exkluderats. Exempelvis kan studier med otydliga titlar eller abstracts ha valts bort trots att de varit relevanta för uppsatsens syfte.

De inkluderade studierna kommer från flera olika länder såsom Australien, USA, Kanada, Storbritannien, Sverige, Spanien, Polen och Nederländerna. Detta kan ha tillfört en bredare bild av fenomenet ur olika kulturella och samhällsperspektiv, vilket kan anses vara en styrka. Däremot kan även dessa skillnader påverka hur resultatet tolkas och förs över till andra sammanhang.

Den tematiska analysen möjliggjorde en systematisk och flexibel bearbetning av materialet genom att identifiera återkommande mönster och teman i de inkluderade studierna (Braun & Clarke, 2006). En styrka med denna metod är att den gör det enklare att strukturera och begripa ett mer omfattande material. Samtidigt finns risken att analysen påverkas av forskarens tolkningar och förståelse, så för att minska denna risk utgick analysen från studiens syfte och forskningsfrågor. Trots detta är det viktigt att vara medveten om att andra tolkningar av materialet hade varit möjliga.

5.3 Resultatdiskussion

Resultatet i denna studie kan kopplas till problemformuleringen. Tidigare forskning har ofta fokuserat på vilka typer av våld som kvinnor med intellektuell funktionsnedsättning utsätts för, medan maktrelationer och beroendeförhållande har fått mindre utrymme. Resultatet i denna uppsats visar att våldet inte endast handlar om olika typer av våld. Det handlar också om makt, kontroll och institutionella strukturer som kan bidra till utsattheten.

Mångdimensionellt våld

Några centrala fynd har framkommit i denna uppsats, ett av dem är att våld mot kvinnor med intellektuell funktionsnedsättning sällan framträder som en enskild eller tydligt avgränsad handling. I stället visar resultaten att olika former av våld ofta hänger ihop med varandra (Douglas & Harpur 2016; Woodlock & Harris 2022; Nijnatten & Heestermans 2010). Fysiskt, psykiskt, sexuellt och ekonomiskt våld förekommer inte nödvändigtvis var för sig, utan de samverkar ofta och förstärker varandra.

Även Morris, Camden-Smith och Batten (2020) visar att flera former av våld ofta förekommer samtidigt. I deras studie framkommer att kvinnorna inte enbart hade erfarenhet av psykiskt, fysiskt och sexuellt våld, utan att flera av dem också beskrev erfarenheter av att både utsättas för och utöva våld i nära relationer. Detta pekar på att våldets uttryck inte alltid är tydligt avgränsade och att relationerna kan präglas av maktförhållanden där rollerna mellan offer och förövare ibland överlappar. Detta gör att våldet kan bli svårare att upptäcka, både för omgivningen och i vissa fall för kvinnorna själva. Ett slag, ett hot, ekonomisk kontroll eller isolering från andra personer kan vara delar av samma våldssituation. På så sätt framträder våldet som mer komplext än vad traditionella beskrivningar av våld i nära relationer ibland fångar upp.

Detta resultat blir viktigt eftersom det visar att våld mot kvinnor med intellektuell funktionsnedsättning inte endast handlar om direkta övergrepp. Det handlar också om vardagliga former av kontroll och begränsningar. Exempelvis framstår psykiskt och ekonomiskt våld tycks i flera studier vara svårare att identifiera än fysiskt våld (Fyson & Patterson, 2020). Det kan bero på att dessa former inte alltid lämnar synliga spår, men också på att det i vissa fall kan framstå som en del av omsorg, hjälp eller skydd. Här blir det tydligt att gränsen mellan stöd och kontroll ibland kan vara oklar. Det är rimligt att uppsatsens första

frågeställning besvaras. Detta framgår tydligt av resultaten, som visar att flera typer av våld (fysiskt, psykiskt, sexuellt och ekonomiskt) förekommer i forskningen om kvinnor med intellektuell funktionsnedsättning. Ytterligare framkommer att dessa våldsformer ofta samverkar, vilket bidrar till en mer komplex bild av utsattheten.

Genom ett intersektionellt perspektiv kan det mångdimensionella våldet också förstås som ett uttryck för hur flera maktordningar samverkar och förstärker varandra. Kön och funktionsnedsättning skapar tillsammans en position där kontroll och beroende normaliseras på ett sätt som inte hade skett om enbart en av dessa kategorier varit aktuell. Det är just i skärningspunkten mellan dessa maktordningar som våldet kan bli osynligt, både för omgivningen och i vissa fall för kvinnan själv. Det intersektionella perspektivet, trots sin styrka i att synliggöra samverkande maktordningar, riskerar att bli analytiskt brett och mindre precist. I denna uppsats innebär det att flera maktdimensioner identifierats, men att det samtidigt kan vara svårt att avgöra vilka som är mest avgörande i relation till våldsutsatthet.

Detta är en distinktion som förtjänar att problematiseras ytterligare. När kontroll utövas i omsorgens namn blir det svårare att ifrågasätta, både för den utsatta och för omgivningen. En person som begränsar en kvinnas rörelsefrihet eller ekonomi kan motivera detta med omsorg och skydd, vilket gör det svårt för utomstående att identifiera det som våld. Utifrån Foucaults perspektiv kan detta förstås som en form av disciplinering där makt utövas genom till synes välvilliga praktiker. Detta visar att definitionen av våld i sig är en maktfråga, där vissa handlingar normaliseras medan andra synliggörs som övergrepp. Det är också värt att notera att studierna inte är helt eniga om vilka våldsformer som är vanligast eller mest skadliga.

Morris, Camden-Smith och Batten (2020) lyfter exempelvis fram psykiskt våld som den mest förekommande formen, då samtliga deltagare uppgav erfarenheter av psykisk aggression. Detta skiljer sig delvis från andra studier som främst betonar sexuellt och fysiskt våld. Skillnaderna kan bero på att Morris, Camden-Smith och Batten undersökte kvinnor med forensisk vård. Detta kan innebära andra erfarenheter och former av utsatthet än i andra grupper av kvinnor med intellektuell funktionsnedsättning. Vissa studier lyfter fram sexuellt våld som särskilt förekommande (Codina & Pereda, 2022), medan andra betonar psykiskt och ekonomiskt våld som de mest genomgripande i vardagen (Fyson & Patterson, 2020). Denna variation kan bero på skillnader i hur studierna är utformade, vilka metoder som används och vilka populationer som studerats. Det påminner oss om att forskningen på området fortfarande är varierad och att

generaliserbara slutsatser bör göras med försiktighet. Detta fynd blir viktigt och uppmärksammas eftersom det säger något om varför våld i denna grupp riskerar att förbises.

Utsatthet, makt och institutionella relationer

Ett annat centralt fynd är att kvinnornas utsatthet inte enbart formas i relation till en våldsutövande partner eller förövare, utan också i mötet med olika institutioner och professionella aktörer (Douglas & Harpur 2016; Gill 2010; Woodlock & Harris 2022). Resultaten visar att polis, rättssystem, skola, omsorg och andra stödstrukturer som ska vara till för att skydda människan, inte alltid fungerar som ett skyddande system. I studierna framkommer i stället att dessa aktörer bidrar till att kvinnornas handlingsutrymme begränsas ytterligare (Douglas & Harpur 2016; Woodlock & Harris 2022). Det kan handla om allt från att deras berättelser ifrågasätts till att deras behov inte förstås eller att beslut fattas utan att de involveras (Gill 2010; Wolowicz & Jurczyk 2025).

En viktig fråga att ställa sig här är varför institutioner som är utformade för att skydda inte alltid gör det. Svaret tycks inte vara enkelt. Det kan handla om resursbrist och hög arbetsbelastning, men det kan också handla om djupare strukturella faktorer såsom normer, fördomar och bristande kunskap om intellektuell funktionsnedsättning. Utifrån Foucaults begrepp om normalisering kan det förstås som att institutioner tenderar att reproducera de normer som redan finns i samhället, inklusive föreställningar om vilka som är trovärdiga vittnen och vilka som behöver skyddas från sig själva snarare än från andra. När dessa normer genomsyrar institutionella praktiker riskerar de att förstärka snarare än motverka utsattheten.

Crenshaws intersektionella perspektiv bidrar här med en förklaring till varför institutioner misslyckas. Om institutioner är utformade utifrån normer om hur en 'typisk' våldsutsatt person ser ut och betar sig, riskerar de att missa dem som befinner sig i skärningspunkten mellan flera marginaliserade positioner. Kvinnor med intellektuell funktionsnedsättning passar inte in i denna norm, eftersom de varken är den 'typiska' våldsutsatta personen eller den 'typiska' personen med funktionsnedsättning. Institutionernas oförmåga att möta detta kan därmed förstås som ett strukturellt problem snarare än ett individuellt misslyckande.

Detta kan tyda på att våldet inte enbart kan förstås som ett privat problem, utan även som ett fenomen som formas i relation till institutionella och strukturella maktförhållanden. Detta blir

särskilt betydelsefullt eftersom det flyttar fokus från enbart individen och förövaren, till de sammanhang som omger kvinnan. Resultatet kan här peka på att beroende och maktobalans inte bara finns i nära relationer utan också i de professionella relationerna (McConnell & Phelan 2022). För kvinnor med intellektuell funktionsnedsättning kan detta få stora konsekvenser eftersom tillgången till stöd ofta går genom just sådana aktörer. Detta besvarar uppsatsens andra frågeställning, då resultaten visar att maktrelationer i forskningen beskrivs genom begrepp såsom kontroll, beroende och auktoritet. Dessa relationer framträder som centrala för att förstå hur våld kan möjliggöras och upprätthållas.

För socialpedagogiskt arbete som profession är detta fynd särskilt relevant. Yrkesprofessionella befinner sig i en position där de å ena sidan ska stödja och skydda, men å andra sidan representerar en institution med egna normer, rutiner och maktstrukturer. Detta innebär att även välmenande professionella kan bidra till att reproducera de maktobalanser som de försöker motverka, om de inte aktivt reflekterar över sin egen roll och de strukturer de verkar inom. Fyndet pekar därmed på behovet av kontinuerlig kompetensutveckling, handledning och ett kritiskt förhållningssätt inom professionen. Därför kan detta resultat ses som en påminnelse om att skydd och stöd inte endast handlar om att det finns insatser, utan också om hur dessa insatser utformas och vem som ges tolkningsföreträde.

Trovärdighet i våldsutsatthet

Ett tredje viktigt resultat är att kvinnors erfarenheter av våld i flera fall inte fullt ut erkänns som våld. Detta framträder särskilt tydligt i flera av studierna, där kvinnors berättelser omtolkas, förminskas eller förstås på andra sätt än som uttryck för utsatthet (Gill 2010; Wolowicz & Jurczyk 2025; Codina & Pereda 2022). I vissa av fallen framstår det som att omgivningen lägger större vikt vid professionella och institutionella tolkningar än vid kvinnans egna upplevelser. Detta syns exempelvis i Gills (2010) studie, där händelsen inte erkänns som övergrepp utan istället beskrivs på ett sätt som skjuter fokuset från utsattheten till andra förklaringar. Liknande mönster framkommer även i studier som visar att kvinnor med intellektuell funktionsnedsättning riskerar att inte bli betraktade som trovärdiga när de berättar om våld (Wolowicz & Jurczyk 2025; Codina & Pereda 2022).

Det är värt att stanna upp vid vad trovärdigheten egentligen innebär och vem som sätter standarden för det. Trovärdigheten är inte en neutral eller objektiv egenskap, utan något som bedöms utifrån normer och förväntningar om hur en "trovärdig" person beter sig, berättar och reagerar. Den kan därmed också förstås som en del av en maktrelation, där vissa röster ges större legitimitet än andra. För kvinnor med intellektuell funktionsnedsättning kan dessa normer vara särskilt svåra att leva upp till, exempelvis om de har svårigheter att återge händelser kronologiskt, om de kommunicerar på ett sätt som avviker från det förväntade eller om de inte visar de känsloreaktioner som omgivningen förväntar sig. Utifrån Foucaults diskursbegrepp kan detta förstås som att det finns en dominerande diskurs om hur ett trovärdigt våldsoffer ser ut. Samt att kvinnor med intellektuell funktionsnedsättning ofta faller utanför denna diskurs.

När kvinnor med intellektuell funktionsnedsättning inte blir trodda kan konsekvenserna bli omfattande. Det handlar inte endast om att de riskerar att stå utan skydd eller stöd i situationen, utan också om att tilliten till omgivningen säkerligen minskas över tid. Om en kvinna tidigare har erfarenhet av att inte bli tagen på allvar av exempelvis polis, vårdpersonal eller socialtjänst, så kan det påverka hennes vilja att berätta igen om något skulle ske. Detta kan leda till att våldet fortsätter utan att uppmärksammas, samtidigt som kvinnan blir mer isolerad och ensam i sin utsatthet. Därför kan, att inte bli trodd på, bli en sekundär utsatthet, där omgivningens bemötande blir ytterligare en belastning utöver själva våldet.

Detta kan förstås i relation till institutionell makt. Det är oftast de professionella aktörerna som har en position och möjlighet att definiera vad som räknas som våld och vad som betraktas som trovärdigt eller bedöms som lämpligt. Även om avsikten kan vara att hjälpa kan de professionella, medvetet eller omedvetet, skapa maktobalans. Exempelvis kan en kvinna beskrivas som "osäker", "förvirrad" eller "svår att förstå", vilket riskerar att flytta fokus från hennes erfarenhet av våld till hennes funktionsnedsättning.

Normer om kön och funktionsnedsättning kan också komma att påverka hur kvinnors berättelser tas emot. Kvinnor kan förväntas att uttrycka sig på vissa sätt för att uppfattas som trovärdiga, exempelvis genom att vara känslös eller konsekvent i berättandet. Av studierna kan det uppfattas att kvinnorna med intellektuell funktionsnedsättning kan ha svårigheter att leva upp till dessa förväntningar. Detta kan bidra till att deras berättelser ifrågasätts i högre

grad. Detta innebär att trovärdighet inte enbart handlar om vad som berättas, utan också om vem som berättar och hur berättelsen framförs.

Detta kan diskuteras utifrån att kvinnor med intellektuell funktionsnedsättning ofta befinner sig i en särskilt utsatt position, där flera faktorer samverkar. Det handlar inte bara om kön eller bara om funktionsnedsättning. Det handlar om hur dessa positioner tillsammans påverkar hur kvinnorna förstås och behandlas, ur ett intersektionellt perspektiv. Resultatet tyder på att denna grupp löper större risk för att utsättas för våld, men också större risk för att inte bli trodd eller att få rätt sorts stöd.

Ur ett intersektionellt perspektiv kan bristen på trovärdighet förstås som ett resultat av hur kön och funktionsnedsättning samverkar i bedömningen av vem som anses vara ett trovärdigt vittne. Crenshaw (1991) visar hur kvinnor i marginaliserade positioner löper risk att falla utanför de normer som styr vem som blir trodd och vem som får upprättelse. För kvinnor med intellektuell funktionsnedsättning kan detta innebära en dubbel osynlighet. Där de ifrågasätts både som kvinnor och som personer med funktionsnedsättning, vilket sammantaget försvårar möjligheten att bli trodd och få rätt stöd.

Det är relevant att studiens tredje frågeställning kan besvaras genom dessa resultat, då maktrelationer i forskningen förstås som något som formas genom normer, diskurser och institutionella bedömningar av trovärdighet. Resultaten visar att makt inte enbart utövas genom direkta handlingar, utan även genom hur kvinnors berättelser tolkas, erkänns eller ifrågasätts. Vilket påverkar deras möjligheter att bli trodda och få stöd.

Konsekvenserna av att inte bli trodd bör inte underskattas. När en kvinna berättar om våld och inte blir trodd riskerar hon inte bara att stå utan skydd och stöd, utan också att hennes självbild och tillit till omgivningen skadas ytterligare. I forskningen framkommer att upprepade upplevelser av att inte bli trodd kan leda till att kvinnor slutar berätta om sin utsatthet, vilket i sin tur gör våldet ännu svårare att synliggöra och bryta (Wolowicz & Jurczyk, 2025). Detta skapar en negativ spiral där tystnaden förstärker osynligheten, och osynligheten förstärker tystnaden.

Detta kan även förstås som att studierna inte enbart visar på misslyckanden. I vissa fall framkommer exempel där professionella lyckades skapa ett tryggt sammanhang där kvinnors

berättelser togs på allvar. Gemensamt för dessa situationer tycks vara ett aktivt lyssnande, anpassad kommunikation och en medvetenhet om de maktstrukturer som annars riskerar att tysta kvinnors röster. Detta pekar på att förändring är möjlig och att det finns konkreta sätt att arbeta annorlunda inom både omsorg och rättsväsende. Detta kan bidra till att kvinnors utsatthet synliggörs i högre grad och att de får bättre möjligheter till stöd och skydd.

Kunskapsbrister och stödinsatser

Något viktigt som flera av studierna pekar på är bristande kunskap, både hos kvinnorna själva och hos de professionella. Begränsad sexualundervisning, svårigheter att tolka gränser och avsaknad av anpassat stöd (Wolowicz & Jurczyk 2025; Codina & Pereda 2022). Detta visar på hur viktigt det är med kunskap och hur stor betydelse det har för att ha möjligheten att förstå, identifiera och berätta om våldet.

Avsaknaden av anpassad sexualundervisning är ett konkret exempel på hur strukturella brister får direkta konsekvenser för individen. Om målgruppen aldrig fått lära sig vad samtycke innebär, var gränserna för den egna kroppen går eller att det finns ord för att beskriva upplevelser. Minskar möjligheter att identifiera och kommunicera utsatthet avsevärt. Detta är inte en individuell brist utan ett samhälleligt misslyckande. Det handlar om vilka grupper som inkluderas i utbildningssystemet och vilka som osynliggörs. Det handlar även om vilka möjligheter samhället erbjuder till utbildning, stöd och kommunikation. Här är det också relevant att fråga sig vems ansvar det är att säkerställa att stödet är anpassat. Resultaten pekar mot att ansvaret inte kan läggas på individen utan måste bäras av samhällets institutioner, professioner och beslutsfattare. Det handlar om att utforma stödinsatser som utgår från de faktiska behoven hos kvinnor med intellektuell funktionsnedsättning, snarare än från generella mallar som inte tar hänsyn till specifika förutsättningar.

Sammanfattningsvis visar resultaten att våld mot kvinnor med intellektuell funktionsnedsättning bör förstås som ett komplext fenomen där olika former av våld, beroenderelationer och strukturella villkor samverkar (Douglas & Harpur 2016; McConnell & Phelan 2022). Ett av de mest betydelsefulla fynden i studien är hur utsattheten inte enbart handlar om våldets handlingar i sig. Det handlar också om de sammanhang som gör våldet

möjligt, svårt att upptäcka och svårt att lämna. Detta pekar ännu en gång på behovet av mer kunskap om hur olika stödinsatser kan anpassas, hur professionella kan bli bättre på att identifiera mindre synliga former av våld. Även hur kvinnors egna röster kan ges större utrymme i både forskning och praktiken.

5.4 Vidare forskning

Baserat på denna scopingstudie så pekar resultatet på flera områden där det finns behov av fortsatt forskning. Ett centralt exempel på detta är hur olika former av våld identifieras och förstås i relation till kvinnor med intellektuell funktionsnedsättning. I resultaten framkommer att särskilt psykiskt, ekonomiskt och teknikbaserat våld riskerar att förbises eller att inte definieras som våld på samma sätt som fysiskt våld (Fyson & Patterson 2020; Woodlock & Harris 2022; Douglas & Harpur 2016). Detta indikerar ett behov av vidare forskning som närmare undersöker hur dessa former av våld tar sig till uttryck i denna grupp, samt hur det kan uppmärksammas i praktiken.

Ett annat område som träder fram och som pekar på ett behov av forskning är hur professionella aktörer förstår och bedömer våldsutsatthet hos kvinnor med intellektuell funktionsnedsättning. Flera av studierna visar att kvinnors berättelser om våld i vissa fall ifrågasätts och tolkas av omgivningen. En sådan inriktning för vidare forskning skulle kunna bidra till ökad kunskap om hur trovärdighet, kommunikation och makt påverkar möjligheten till stöd och skydd. Vidare visar fyndet hur stor och viktig roll beroende relationer spelar i kvinnornas utsatthet. Detta indikerar ett behov av mer forskning om hur olika former av beroende påverkar möjligheten att lämna eller söka hjälp i våldsamma relationer. Det kan exempelvis handla om beroende av partner, familj eller professionella aktörer. Här kan det även finnas ett behov av att studera hur stödinsatser kan formas eller förbättras, på ett sätt som minskar kvinnans beroende och stärker hennes handlingsutrymme. Det finns även behov av mer forskning om hur juridiska processer fungerar för kvinnor med intellektuell funktionsnedsättning som utsätts för våld.

Resultaten i denna uppsats visar att kvinnor i vissa fall riskerar att inte bli trodda eller att deras berättelser tolkas på andra sätt än som våldsutsatthet. Detta väcker frågor om hur polis och

andra juridiska aktörer bemöter kvinnor med intellektuell funktionsnedsättning i praktiken. Samt vilka fördomar de har om kvinnorna sedan innan som kan påverka utgångsläget. Framtida forskning skulle därför kunna undersöka hur rättsprocesser upplevs av kvinnorna själva, vilka hinder som finns för att anmäla våld och vilka faktorer som påverkar möjligheten till stöd.

Det framkommer att kvinnornas egna perspektiv i flera fall får begränsat utrymme i forskningen. Flera av de inkluderade studierna bygger på professionellas tolkningar eller sekundära beskrivningar av kvinnors erfarenheter. Detta pekar på ett behov av mer forskning som utgår direkt från kvinnor med intellektuell funktionsnedsättning och deras egna berättelser om våld, stöd och bemötande. Något sådant skulle kunna bidra till en mer nyanserad förståelse av våldsutsatthet och synliggöra aspekter som annars riskerar att förbises.

Behovet av mer forskning om våld mot kvinnor med intellektuell funktionsnedsättning i Sverige finns. Eftersom flera av de inkluderade studierna kommer från andra länder finns det mer behov av forskning i en svensk kontext. Stödinsatser, rättssystem och välfärdsstrukturer skiljer sig åt mellan olika länder, vilket innebär att resultaten inte alltid kan överföras direkt till svenska förhållanden. Mer forskning kring detta skulle därför kunna bidra till en bättre förståelse av hur problematiken ser ut i svensk kontext och vilka behov av stöd och insatser som finns här.

Sammanfattningsvis visar denna scopingstudie att framtida forskning behöver ta hänsyn till både individuella erfarenheter och de strukturella sammanhang som omger dessa. Detta för att kunna utveckla en mer fördjupad förståelse av våld mot kvinnor med intellektuell funktionsnedsättning.

5.5 Implikationer för praktiken och framtida forskning

De fynd som framkommit i denna studie har flera konkreta implikationer för praktiken. För det första pekar resultaten på behovet av ökad kunskap och kompetens hos professionella som möter kvinnor med intellektuell funktionsnedsättning. Däribland socialarbetare, omsorgspersonal, poliser och juridiska aktörer. Denna kunskap bör inkludera förståelse för hur våld kan ta sig uttryck i denna kontext, hur kommunikation kan anpassas och hur maktstrukturer inom institutioner kan motverkas. Det handlar även om att utveckla en

medvetenhet kring hur beroenderelationer och begränsat handlingsutrymme kan påverka kvinnors möjligheter att berätta om våld och söka stöd. Utbildningsinsatser behöver därför inte enbart fokusera på våld i sig, utan också på bemötande, rättighetsfrågor och ett kritiskt förhållningssätt till egna och organisatoriska praktiker.

För det andra visar studien på behovet av anpassade stödinsatser som utgår från kvinnornas egna erfarenheter och behov. Det räcker inte med generella insatser mot våld i nära relationer, utan det krävs specifika resurser och metoder som tar hänsyn till de särskilda utmaningar som kvinnor med intellektuell funktionsnedsättning möter. För det tredje pekar resultaten på vikten av att kvinnors egna röster ges utrymme, både i forskning och i praktiken. Alltför ofta formas bilden av dessa kvinnors egna erfarenheter av andra aktörers tolkningar. Framtida forskning bör i högre grad inkludera kvinnor med intellektuell funktionsnedsättning som aktiva deltagare och inte enbart som studieobjekt. Detta kan exempelvis innebära utveckling av tillgängliga informationsmaterial, anpassade skyddade boenden samt stödpersoner med särskild kompetens inom området. Det kan även handla om att säkerställa kontinuitet i stödet, då upprepade kontakter med olika aktörer kan försvåra tillit och kommunikation.

Vidare behöver insatser utformas så att de stärker kvinnors självbestämmande och delaktighet, snarare än att reproducera beroendeförhållanden. Framtida forskning kan med fördel bygga vidare på kartläggningar av våldets förekomst genom att även undersöka vilka insatser som gör skillnad i praktiken. Det finns också behov av studier som tydliggör samspelet mellan olika aktörer, såsom socialtjänst, hälso- och sjukvård och rättsväsende, samt hur samverkan kan utvecklas. Vidare kan longitudinella studier bidra till ökad förståelse för hur våldsutsatthet och stödinsatser förändras över tid.

Slutligen visar studien att det finns tydliga kunskapsluckor på området. Det saknas forskning om effektiva interventioner, om hur stödinsatser bör utformas och om hur rättssystemet kan bli bättre på att hantera ärenden där målsäganden har en intellektuell funktionsnedsättning. Dessa är viktiga områden för framtida forskning.

Referenslista

Alvinius, A., Borglund, A. & Larsson, G. (2023). *Tematisk analys: din handbok till fascinerande vetenskap*. Studentlitteratur AB, Lund.

Arksey, H. & O'Malley, L. (2005). Scoping Studies: Towards a Methodological Framework. *Social Research Methodology*, 8(1), s. 19-32. <https://doi.org/10.1080/1364557032000119616>.

Braun, V. & Clarke, V. (2006). Using thematic analysis in psychology. *Qualitative research in psychology* Volym (3): s. 77-101. <https://www.tandfonline.com/doi/abs/10.1191/1478088706qp063oa> (Hämtad 22-03-2026).

Bryman, A., Bell, E., Reck, J. & Fields, J. (2022). *Social Research Methods*. Oxford University Press.

Codina, M. & Pereda, N. (2022). Characteristics and Prevalence of Lifetime Sexual Victimization Among a Sample of Men and Women with Intellectual Disabilities. *Journal of Interpersonal Violence* 37(15-16): s. 1-23. https://journals.sagepub.com/doi/pdf/10.1177/08862605211006373?casa_token=qRdNTIKc-9UAAAAA:IQQO6-PHNsf-LoW59GfY2wNuqrNNs3fMLpcDXJQBzmCeVjhYFGG2IDgSYiTzM2ngnIq-6sbcnJI (Hämtad 31-03-2026).

Crenshaw, K. (1991). Mapping the Margins: Intersectionality, Identity Politics, and Violence Against Women of Color. *Stanford Law Review*, 43(6), s. 1241-1299. <https://blogs.law.columbia.edu/critique1313/files/2020/02/1229039.pdf> (Hämtad 09-04-2026).

Dahl, A R. (1957). The concept of power. *Behavioral Science* 2(3): s. 201-215. https://welcometorel.wordpress.com/wp-content/uploads/2008/08/conceptpower_r-dahl.pdf (Hämtad 15-04-2026).

Douglas, H & Harpur, P. (2016). Intellectual disabilities, domestic violence, and legal engagement. *Taylor & Francis* 31(3): s. 305–321. <https://www.tandfonline.com/doi/full/10.1080/09687599.2016.1167673> (Hämtad 30-03-2026).

Egard, H., Lövgren, V., Runesson, I. & Svensson Chowdhury, M. (2024). Socialt arbete, mänskliga rättigheter och social rättvisa. I Egard, H., Runesson, I. & Svensson Chowdhury, M. (red.). *Funktionsförmåga, funktionshinder och socialt arbete*. Gleerups Utbildning AB, s. 19–31.

Forsberg, C. & Wengström, Y. (2017). Scoping review (översiktsstudie). I Forsberg, C. och Wengström, Y. Att göra systematiska litteraturstudier: värdering analys och present. 4.uppl. Natur & Kultur, s. 169–179.

Forsman, B. (1997). Forskningsetik: en introduktion. Studentlitteratur.

Foucault, M. (1978). The History of Sexuality: An Introduction. *Pantheon Books New York* 1: s.1-161. https://www.uib.no/sites/w3.uib.no/files/attachments/foucaulthistory_of_sexualityvoll1.pdf

Frykman, E. (2008). Sockerförsöket. *Scandia* 1998(1): s. 69–114.

Fyson, R. & Patterson, A. (2020). Staff understandings of abuse and poor practice in residential settings for adults with intellectual disabilities. *Journal of Applied Research in Intellectual Disabilities* 33(2): s. 354-362. <https://pubmed.ncbi.nlm.nih.gov/31621174/> (Hämtad 02-04-2026).

Gill, M. (2010). Rethinking Sexual Abuse, Questions of Consent, and Intellectual Disability. *Springer Nature* 7(3): s. 201–213. <https://link.springer.com/article/10.1007/s13178-010-0019-9> (Hämtad 27-03-2026).

Ineland, J., Molin, M. & Sauer, L. (2019). *Intellektuell funktionsnedsättning, samhälle och välfärd*. Gleerups Utbildning AB.

Li, F.S., Chow, S., Akobirshoev, I. & Mitra, M. (2023). Partner Violence Hospitalizations Among Adults With Intellectual Disabilities. *American Journal of Preventive Medicine* 64(1): s. 117-121. <https://www.ajpmonline.org/action/showPdf?pii=S0749-3797%2822%2900420-2> (Hämtad 31-03-2026).

Mattsson, T. (2021). *Intersektionalitet i socialt arbete. Teori, reflektion och praxis*. 3 uppl. Malmö Gleerups.

McConnell, D. & Phelan, S. K. (2022). Intimate partner violence against women with intellectual disability: A relational framework for inclusive, trauma-informed social services. *Health & Social Care in the Community*, 30(6), s. e5156-e5166. <https://research.ebsco.com/c/urm6uq/search/details/loywt7kjzz?limiters=FT1%3AY&q=Intimate+partner+violence+against+women+with+intellectual+disability%3A+A+relational+framework+for+inclusive%2C+trauma-informed+social+services&searchMode=all> (Hämtad 04-04-2026).

Morris, D., Camden-Smith, C. & Batten, R. (2020). Self-reported experiences of intimate partner violence in a female forensic intellectual disability population. *Advances in Mental Health and Intellectual Disabilities*, 14(1), s. 1-13. <https://www-emerald-com.proxy.mau.se/amhid/article/14/1/1/61290/Self-reported-experiences-of-intimate-partner> (Hämtad 03-04-2026).

Myndigheten för delaktighet. (2017). *Mäns våld mot kvinnor med funktionsnedsättning*. Myndighet för delaktighet. <https://www.mfd.se/contentassets/bf6a1232cfac4da2ab2fc19ea7477adf/2017-29-mans-vald-mot-kvinnor-med-funktionsnedsattning.pdf> (Hämtad 03-03-2026).

Myndigheten för delaktighet. (2020). *Begränsade livsval: situationen för personer med intellektuell funktionsnedsättning*. Myndighet för delaktighet. <https://www.mfd.se/contentassets/aae60844084142acb06dd31baa6d8e8a/2020-8-begransade-livsval.pdf> (Hämtad 06-04-2026).

Nijnatten, C. & Heestermans, M. (2010). Interviewing victims of sexual abuse with an intellectual disability: a dutch single case study. *Taylor & Francis Group* 24(4): s. 391–407. <https://www.tandfonline.com/doi/full/10.1080/02650531003593509> (Hämtad 27-03-2026).

Nordens välfärdscenter. (2016). *När samhället inte ser, hör eller förstår*. Nordens Välfärdscenter. https://nordicwelfare.org/wp-content/uploads/2017/10/nacc88r20samhacc88llet20inte20ser20hocc88r20eller20focc88rstacc8ar_webb_20161220.pdf (Hämtad 09-03-2026).

Petersson, C. (2024). Våldsutsatta kvinnor med samsjuklighet: Individanpassat socialt arbete utifrån ett intersektionellt perspektiv. I Runesson, I. (red.) *Funktionsförmåga, funktionshinder och socialt arbete*. Gleerups utbildning AB, s. 99–112.

Socialstyrelsen. (2024). *Våld i nära relationer och hedersrelaterat våld: Ett utbildningsmaterial för dig som arbetar inom socialtjänsten*. Socialstyrelsen. <https://www.socialstyrelsen.se/contentassets/7bd4e98596524fdbba37046816e097bc/2021-11-7607.pdf> (Hämtad 06-03-2026)

Starke, M., Bertilsdotter Rosqvist, H. & Kuosmanen, J. (2016). Eternal Children? Professionals' Constructions of Women with an Intellectual Disability Who are Victims of Sexual Crime. *Journal of Applied Research in Intellectual Disabilities*, 29(4), s. 316-328. <https://link.springer.com/article/10.1007/s11195-016-9441-0> (Hämtad 01-04-2026).

Vetenskapsrådet. (2017). *God Forskningssed*. Vetenskapsrådet. <https://www.vr.se/analys/rapporter/vara-rapporter/2017-08-29-god-forskningssed-2017.html> (Hämtad 02-04-2026).

Wolowicz, A. & Jurczyk, M. (2025). Barriers to Disclosure of Sexual Abuse Experienced by Women With Intellectual Disabilities: A Qualitative Study. *Journal of Applied Research in Intellectual Disabilities*, 38: e70146, s. 1-12. <https://onlinelibrary-wiley-com.proxy.mau.se/doi/epdf/10.1111/jar.70146> (Hämtad 05-04-2026).

Woodlock, D & Harris, B. (2022). You have to be really careful: technology and the abuse of women with intellectual and cognitive disabilities. *Taylor & Francis Group* 39(4): s. 953-973. <https://www.tandfonline.com/doi/full/10.1080/09687599.2022.2114886> (Hämtad 27-03-2026).